

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรม เรื่องสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน

ในการอ่านวรรณกรรมสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่น่าควรรู้ควรศึกษาเป็นเบื้องต้นก็คือประวัติความเป็นมาของวรรณกรรม ด้วยเหตุผลเพราะจะทำให้ผู้อ่านวรรณกรรมนั้นทราบถึงเหตุแห่งฐานการคิดกำเนิดขึ้นของวรรณกรรมนั้นๆ สร้างให้เกิดความเข้าใจและเข้าใจถึงวรรณกรรมได้อย่างลึกซึ้งมากกว่าที่รู้เพียงเนื้อหาจากวรรณกรรมเพียงด้านเดียว ดังนั้นในบทนี้ผู้วิจัยได้วางกรอบการศึกษาออกเป็นข้อๆ ตามลำดับเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ ตามประเด็นที่กำหนดดังต่อไปนี้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรม เรื่องสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน

สิริจันทโหวาท ยอดคำสอน นี้ถือเป็นวรรณกรรมเพียงเรื่องเดียวที่ประพันธ์แต่งขึ้นโดยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ซึ่งเป็นชาวจังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระภิกษุฝ่ายเถรวาท คณะธรรมยุติกนิกาย ได้ประพันธ์แต่งไว้ในขณะมีสมณศักดิ์ที่เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชกระวีเมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๗ โดยเรื่องนี้ปรากฏในบทเกริ่นในเรื่องสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน ตอนที่ ๑ นั้นเองว่า

นับแต่องค์พุทโธเจ้า ตรัสสอนสรณมานั้น

ได้สองพันห้าร้อย ปีนี้ข้อยแต่งกลอนนี้แล้ว

อันว่าอายุข้าเจ้าคุณราชากระวี

ผู้แถลงภาษิตแต่งธรรมดวงนี้

ตั้งหากเหิงนานล้ำ

หลายขวบพระวัสสา

จักถึง ๖๐ แท้

ยังหย่อนสองปี เท่านั้นแล้ว

ยังบ่เคยพบพ้อ

ความฮั่นดั่งเพิ่นตาย มานั้น

ตัวเฮาบวชแต่น้อย

บ่ฮู้แห่งคลองคะหัสส์

อันทีในคลองธรรม

บ่อดตัวก็พอใช้

ตั้งแต่เป็นจวน้อย

ถอยมาจนได้เป็นพระหนุ่ม ปางนั้น

เขามีจิตอ่อนน้อม

บ่ดูหมิ่นครูบา

ตั้งหากยำแย่งย่าน

ครูบาตามฮึด คลองนา

ครั้นหาใหญ่สูงขึ้น

ปีนครูบาสอนสั่ง คราวนั้น

ลูกศิษย์ก็ยิ่งย่าน

ยำแห่งพายเฮา

แมนเถิงองค์กษัตริย์ไท้

ทะรงเมืองตุมไพร่ คราวนั้น

ก็หากตั้งเที่ยงมั่น

ทศราชคลองธรรม

แต่อายุเฮามาพ้อ

สองชั่วองค์กษัตริย์

คือพระจุลจอมเกล้า	องค์เอกมหาราช
พระนครหลวงไพร่	เมืองยอย่อง
ครั้นพระเมื่อเมืองฟ้า	ลาโลกสู่สวรรคต ไปนั้น
ราชบุตตาไท้	แทนพระองค์คุ้มไพร่
ยศใหญ่กว้างบุญล้น	ยิ่งกว่าหลังเจ้าเอย
ชื่อว่าพระมงกุฎเกล้า...	

ถอดความได้ว่า ปีที่แต่งกลอนนี้เสร็จ ท่านเจ้าคุณราชวิ มีอายุ ๕๘ ปีอีก ๒ ปีก็จะถึง ๖๐ ปี ซึ่งไม่พบว่าคำทำนายพยากรณ์มาแต่สมัยโบราณว่า หากเข้าเขตศักราชได้สองพันปีจะเป็นจริง คือ จะเกิดความเดือดร้อนต่างๆ ศาสนาจะเสื่อม กษัตริย์จะไม่ยึดหลักทศพิธราชธรรม ศิษย์จะไม่เชื่อฟังคำสอนครูบาอาจารย์ ลูกจะไม่ฟังคำผู้เป็นบิดามารดา ซึ่งตั้งแต่ตัวท่านได้เข้ามาบวชเป็นสามเณรตั้งแต่อายุยังน้อยตลอดเวลาที่มีจิตใจอ่อนนุ่มต่อครูบาอาจารย์ ต่อเป็นเมื่อได้เป็นครูคนอื่นเข้าก็เคารพเกรงต่อมาตัวท่านมีชีวิตอยู่มา ๒ รัชกาลแล้วตั้งแต่พระจุลจอมเกล้า ถึง พระมงกุฎเกล้า ซึ่งหากนำอายุปีเกิดของท่านนั้นมาคำนวณ ($๒๓๙๙ + ๕๘ = ๒๔๕๗$) ก็จะพบว่าอยู่ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ นั่นเอง ซึ่งขัดแย้งกับหนังสือ “วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน” ของจารุวรรณ ธรรมวัตร ที่ว่า

“สิริจันทาท ยอดคำสอนแต่งขึ้นโดยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ท่านเป็นพระภิกษุที่ได้รับความไว้วางใจจากราชสำนักสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ให้เป็นผู้จัดการศึกษาแก่พระสงฆ์และฆราวาสในหัวเมืองอีสาน วิธีหนึ่งที่ท่านใช้เผยแพร่คำสั่งสอนคือการตีพิมพ์วรรณกรรมท้องถิ่นที่ท่านเห็นว่ามีคุณค่าและบางครั้งก็แต่งขึ้นใหม่แล้วนำไปเทศน์อบรม^๒

ซึ่งปี พ.ศ. ที่ไม่ตรงกันนั้นอาจเกิดจากการนับตามแบบคติ จันทรคติที่ยึดปีใหม่ไทยเริ่มจากเดือนเมษายนเป็นสำคัญนั่นเอง นอกจากเรื่องดังกล่าวแล้วรัชสมัยก็ยังมีความคลาดเคลื่อนกับความจริงเพราะหากว่าตามปีที่ระบุในการแต่งตั้งสมณศักดิ์ แล้วจะพบว่าแม้สมณศักดิ์ของท่านจะถูกแต่งตั้งในรัชสมัยของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ก็ตามแต่ผลงานการแต่งเรื่องสิริจันทาท ยอดคำสอนของท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) กับเกิดขึ้นสำเร็จในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ดังปรากฏในหนังสือประวัติ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ที่ว่า

^๑ ปรีชา พิณทอง (ชำระ), **สิริจันทาท ยอดคำสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๓๓), หน้า ๕.

^๒ จารุวรรณ ธรรมวัตร, **วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน**, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท , ม.ป.ป), หน้า ๔๔.

“ในขณะที่จะมีสมณศักดิ์นี้ท่านมีสมณศักดิ์ที่เป็น พระราชาคณะ ที่ พระ ญาณรักจิต ท่านดำรงตำแหน่งเป็น เจ้าคณะมณฑลอีสาน ที่วัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ.๒๔๔๒ - พ.ศ.๒๔๔๗ อยู่แล้ว ซึ่งนอกจากการอยู่ที่วัดสุปัฏนารามเป็นหลักแล้วยังพบว่าในระหว่างนี้ท่านก็กลับไปพักยัง วัดเทพศิรินทราวาส ไปธุดงค์บ้าง จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๔๗ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดให้อาราธนาไปครอง วัดบรมนิวาส ถึงปี พ.ศ.๒๔๕๒ โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชาภิ ซึ่งหลังจากนั้น ๑ ปี ในวันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ ปีมะแม (๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ก็ทรงเสด็จสวรรคต ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต”^๙

เห็นได้ชัดว่าวรรณกรรมเรื่อง สิริจันโทวาท ยอดคำสอน นั้นผู้ประพันธ์ คือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) โดยแต่งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๔๕๗ ซึ่งอยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ นั่นเอง ซึ่งเหตุผลที่ท่านประพันธ์แต่งวรรณกรรม เรื่องสิริจันโทวาท ยอดคำสอนนี้ เมื่อพิจารณาเนื้อหาแล้วโดยรวมแล้วจะเป็นการมุ่งสั่งสอนอบรมในด้านศีลธรรม จริยธรรมเป็นหลักแล้ว ยังพบว่าส่วนหนึ่งนั้นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ต้องการวิจารณ์ เรื่องของพุทธทำนายที่ปรากฏในภาคอีสานว่า เป็นเรื่องที่ไม่น่าเป็นจริง รวมทั้งยังเป็นวรรณกรรมประพันธ์เพื่อแก้ปัญหาความตึงเครียดของคนอีสานในสมัยนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความเชื่อต่อคำทำนายจนเกิดเป็นปัญหาเรื่องของกบฏผีบาป - ผีบุญ ขึ้นในภาคอีสาน (พ .ศ. ๒๔๔๓ - ๒๔๔๘) ซึ่งประเด็นที่กล่าวมานี้ปรากฏกล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวรรณกรรมทำนายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ของท่านบุญชู ภูศรี ซึ่งเป็นโครงการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔ โดยมีเนื้อความกล่าวว่า

“วรรณกรรมของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) เรื่อง สิริจันโทวาท ยอดคำสอน นั้นมีเนื้อหาที่เป็นการกล่าววิจารณ์พุทธทำนายที่ปรากฏในภาคอีสาน ซึ่งในขณะนั้นคำทำนายน่าจะทำให้เกิดความตึงเครียดกันเป็นอย่างมาก จนกระทั่งพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ได้แต่งเรื่องสิริจันโท

^๙ สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/วัดสุปัฏนาราม>. เมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๒.๐๐ น. /, [http://www.bkknews.com/weekend/20020703/Weh13.shtml/พระอุบาลีคุณูปมาจารย์\(สิริจันโท-จันทร์\)](http://www.bkknews.com/weekend/20020703/Weh13.shtml/พระอุบาลีคุณูปมาจารย์(สิริจันโท-จันทร์)). เมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๒.๐๐ น.

วาท ยอดคำสอน เพื่ออบรมสั่งสอนทั้งเพื่อบอกกล่าวชี้แจงข้อเท็จจริงในฐานะ
เจ้าคณะมณฑลอีสานผู้ดูแลในขณะนั้น”^๔

และยังมีกล่าวไว้ในวรรณกรรม เรื่องสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน ถึงเรื่องนี้ว่า

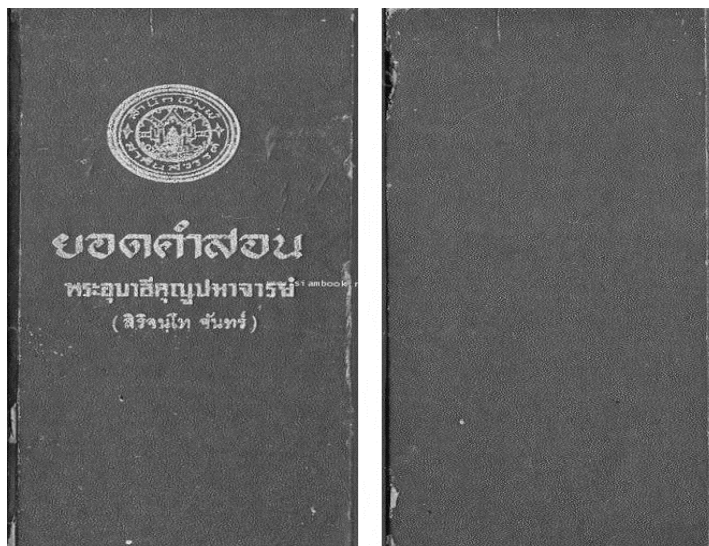
เฮาจักเล่าชื่อบอกคำกลอน เป็นคำสอนพุทโธสั่งไว้
เฮาหากได้ในแบบบุฮาน เป็นนิทานหนังสือของเก่า
เพิ่นช่างเฝ้าคือตั้งทำนายน คือเพิ่นทนายขึ้นมาปางนี้
มาจำจี้เฮาเกิดเฮาเห็น มันเป็นเชืงของสัตว์ทั่วโลก
บ่ควรวโศกจึงดงอเสียใจ เพิ่นอยู่ไกลหลังมายังพ้อ
น่านิจดงอคำบอกคำทนาย คำทำนายนมีมาดังนี้
เพิ่นกล่าวชี้เป็นข้อขำ ๆ ปีเดือนล้าสองพันปลายเศษ

๕

ทำให้เห็นได้ชัดถึงวัตถุประสงค์ที่มากกว่าการมุ่งอบรมสั่งสอนตามปกติวิสัยของวรรณกรรม
อีสานทั่วไป ส่วนประเด็นการสืบค้นเพื่อการศึกษาผู้วิจัยนี้ได้พยายามหาเอกสารต้นฉบับที่เป็นงานของ
ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ในฉบับที่เก่าที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อให้ได้ข้อมูล
จากต้นฉบับดั้งเดิม จึงทำการสืบค้นจากบัญชีหนังสือโบราณคดีประจำวัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม
และบัญชีสำรวจเอกสารโบราณเล่มที่ ๑ - ๓ กลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ
มหาวิทยาลัยขอนแก่น กลับไม่พบว่ามีเอกสารโบราณเรื่อง สิริจันโหวาท ยอดคำสอน แต่อย่างไร พบ
เพียงแค่ฉบับที่ถูกตีพิมพ์ครั้งแรกโดยสำนักพิมพ์สารสน์สวรรค์ ที่เป็นเล่มปกสีแดงแข็งทำด้วยกระดาษ
ธรรมดา โดยระบุ ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ จำนวนหน้า ๙๖ หน้า และมีขนาด ๘๕ x ๑๐๐ มิลลิเมตร
ราคาเล่มละ ๒๙ สตางค์ในสมัยนั้น ดังรูปเล่มตัวอย่างที่พบ

^๔ บุญชู ภูศรี, “วรรณกรรมทำนายนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการ
วิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔, หน้า ๓๘ - ๓๙.

^๕ ปรีชา พิณทอง (ชำระ), สิริจันโหวาท ยอดคำสอน, หน้า ๓๙ - ๔๐.

นอกจากฉบับดังกล่าวมาแล้วยังพบว่าการชำระและถูกตีพิมพ์ขึ้นอีก ๒ ครั้ง โดย ดร. ปรีชา พิณทอง เป็นผู้ชำระ จัดพิมพ์ที่โรงพิมพ์ ศิริธรรม ออฟเซ็ท ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปสอบถามยังโรงพิมพ์ศิริธรรมออฟ และค้นห้องสมุดศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี กลับพบเพียงเอกสารที่ตีพิมพ์ในครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ จำนวน ๗๕ หน้า เท่านั้น ดังรูปเล่มที่ปรากฏ

วรรณกรรมเรื่องสิริจันทโรวาท ยอดคำสอน ทั้งสองเล่มนี้ในปัจจุบันไม่สามารถพบได้ โดยทั่วไปเพราะขาดการตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องมายาวนานมาก จึงทำให้พบได้เพียง ๒ ฉบับเท่านั้น ซึ่งทั้งสองเล่มนั้นมีระยะเวลาที่ห่างกัน ๑๓ ปี และห่างจากครั้งสุดท้ายที่ตีพิมพ์ คือปี ๒๕๒๗ เป็น

ระยะเวลา ๓๓ ปี^๖ - ปัจจุบัน และในปัจจุบันยังพบว่าไม่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ขึ้นใหม่เลย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายในฐานะเพื่อการอนุรักษ์วรรณกรรมอีสานที่มีคุณค่าเช่นนี้อย่างยิ่ง

สรุป ความเป็นมาของวรรณกรรม สิริจันโทวาท ยอดคำสอน นั้นพบว่าผู้แต่งก็คือ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ซึ่งได้แต่งขึ้นในช่วงที่ท่านดำรงสมณศักดิ์ ที่พระราชกระวี ในช่วง พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๔๕๗ ซึ่งอยู่ระหว่าง รัชสมัยรัชกาลที่ ๖ นั้นเอง โดยมีการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๑๔ โดยสำนักพิมพ์สาส์นสวรรค์ เป็นเล่มปกสีแดงแข็งทำด้วยกระดาษ จำนวนหน้า ๙๖ หน้า หลังจากนั้นได้มีการชำระและถูกตีพิมพ์ขึ้นอีก ๒ ครั้ง โดย ดร.ปริชา พิณทอง เป็นผู้ชำระจัดพิมพ์ที่โรงพิมพ์ ศิริธรรม ออฟเซ็ท ในจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ จำนวน ๗๕ หน้า ซึ่งถือเป็นวรรณกรรมที่ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) แต่งขึ้นเป็นภาษาไทยอีสานเพียงเล่มเดียวเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมสั่งสอนประชาชน รวมทั้งเพื่อวิจารณ์คติความเชื่อในเรื่องของพุทธทำนายถึงความเสื่อมที่จะเกิดขึ้นเมื่อพุทธศาสนาได้ล่วงเข้าสู่สามพันปีหลังพุทธกาล อีกทั้งเพื่อแก้ไขปัญหาทางการเมืองต่อคติความเชื่อที่ผิดในเรื่องของคำทำนายในภาคอีสานอันจะนำมาซึ่งเหตุการณ์ความละส่ำละสายวุ่นวายเกิดกบฏผีบาป - ผีบุญไปด้วย

๒.๒ ประเภทของวรรณกรรม สิริจันโทวาท ยอดคำสอน

เป็นที่ทราบดีว่าในการแบ่งประเภทของวรรณกรรมนั้นมีหลักเกณฑ์ในการแบ่งที่หลากหลายซึ่งในปัจจุบันนักวิชาการทางด้านในวรรณคดีก็ยังถกเถียงกันว่า ถึงหลักการในการแบ่งว่าควรจะใช้หลักเกณฑ์ใดในการแบ่ง เพื่อให้ได้เกณฑ์ในการแบ่งที่ ชัดเจนสามารถแยกแยะวรรณกรรมได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อความเข้าใจในวรรณกรรมที่ดีจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจเบื้องต้นในเรื่องประเภทของวรรณกรรมเพื่อชี้หลักเกณฑ์ทั่วไปในการแบ่งประเภทวรรณกรรม ซึ่งพอสรุปหลักการแบ่งในปัจจุบันนี้ออกได้ ๖ เกณฑ์หลัก คือ^๗

๑. การแบ่งตามลักษณะในการแต่ง ซึ่งสามารถแบ่งย่อยได้อีก ๒ ประเภท คือ

๑.๑ วรรณกรรมร้อยแก้ว

ประเภทของวรรณกรรมที่ไม่มีการบังคับในเรื่องของฉันทลักษณ์ โดยหนังสือร้อยแก้วในยุคแรกเริ่มของไทยนั้นจะบันทึกเรื่องราวที่สำคัญของไทย เช่น นิทานสอนใจ พระราชนิพนธ์พงศาวดาร หนังสือศาสนาและเอกสารต่างๆ ทางราชการ แล้วจึงพัฒนาเป็นร้อยแก้วที่แต่งเพื่อความบันเทิง เช่น ราชาริชาเป็นต้น นอกจากนี้ยังแบ่งออกได้เป็นประเภทต่างได้อีก เช่น

^๖ ปัจจุบันที่ผู้วิจัยทำการศึกษา คือปี พ.ศ. ๒๕๖๐

^๗ [http://www.thaigoodview.com/library/contest2552/การแบ่งประเภทวรรณกรรม,\(สืบค้น](http://www.thaigoodview.com/library/contest2552/การแบ่งประเภทวรรณกรรม,(สืบค้น)

๑.๑.๑ ประเภทบันเทิงคดี เป็นหนังสือที่ให้คติสอนใจเป็นเรื่องรองโดยเน้นการสร้าง ความเพลิดเพลินใจ สนุกสนานแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญประกอบด้วยนวนิยาย ยเป็นการเลียนแบบชีวิตจริง โดยถ่ายทอดเป็นศิลปะ เป็นเรื่องเล่าที่มีขนาดยาว เรื่องสั้นจะมีลักษณะตัวละครและเหตุการณ์ที่น้อยกว่า อาจเป็นเหตุการณ์ที่เกิดเพียง ช่วงเวลาใด เวลาหนึ่งเป็นระยะเวลาสั้นๆ แล้วนำไปสู่จุดสำคัญของเรื่อง เป็นต้น โดยทั่วไปมักมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กับนวนิยาย บทละครพูด ใช้การพูดของตัวละครเป็นตัวดำเนินเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบ

๑.๑.๒ ประเภทสารคดี เป็นประเภทหนังสือที่จัดทำเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ อาจเป็นการให้ความบันเทิงทางภูมิปัญญา ซึ่งล้วนก่อประโยชน์ทั้งสิ้น ได้แก่ ความเรียง (Essay) การถ่ายทอดประสบการณ์หรือความรู้ เรียงร้อยเป็นถ้อยความตามลำดับขั้นตอน บทความ (Article)งานเขียนประเภทร้อยแก้วที่เขียนขึ้นจากข้อเท็จจริง เชื่อถือได้ สารคดีชีวประวัติ (Biography) การบันทึกเกี่ยวกับข้อมูลของบุคคล บุคลิกภาพ การดำเนินชีวิต ผลงาน เป็นต้น สารคดีท่องเที่ยว (Travelogue) การบันทึกที่เกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ โดยมักพูดถึงข้อดีและ จุดเด่น เพื่อสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน อนุทิน (Diary) เป็นการบันทึกประจำวันอย่างสม่ำเสมอ โดยจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ จดหมายเหตุ (Arehive) มักเป็นการบันทึกซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับราชการหรือหน่วยงานต่างๆ บางครั้ง เนื่องจากวรรณกรรมประเภทสารคดีมีการให้หนังสือเทียบเท่าหนังสือเรียน(text) จึงมีลักษณะการแบ่งออกเป็นหมวดหมู่คล้ายตำรา ดังหนังสือต่อไปนี้ เช่น หนังสือประเภทจิตวิทยา หนังสือประเภทปรัชญา หนังสือประเภทศาสนา หนังสือประเภทวัฒนธรรม หนังสือประเภทเกี่ยวกับภาษา หนังสือประเภทวิทยาศาสตร์ หนังสือประเภทเกี่ยวกับศิลปะ หนังสือประเภทวรรณคดี หนังสือประเภทประวัติศาสตร์ หนังสือประเภทท่องเที่ยว หนังสือประเภทชีวประวัติ

๑.๒ วรรณกรรมร้อยกรอง^๔

วรรณกรรมร้อยกรอง คือ วรรณกรรมที่การเขียนมีการบังคับรูปแบบด้วยฉันทลักษณ์ต่างๆ เช่น บังคับคณะ บังคับคำ และแบบแผนการสัมผัสต่าง ๆ บางครั้งเรียกงานเขียนประเภทนี้ว่า กวีนิพนธ์ หรือ คำประพันธ์ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ลิลิต เป็นต้น นอกจากนี้วรรณกรรมร้อยกรองยังแบ่งเป็นชนิดย่อย ๆ ดังนี้

๑.๒.๑ วรรณกรรมประเภทบรรยาย (Narrative) คือ วรรณกรรมร้อยกรองที่มีโครงเรื่อง ตัวละคร และเหตุการณ์ต่าง ๆ ผูกเป็นเรื่องราวต่อเนื่องกันไป เช่น ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี อิเหนา เป็นต้น

^๔ ประทีป เหมือนนิล,วรรณกรรมไทยในปัจจุบัน,พิมพ์ครั้งที่ ๒ ,(กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์ ๒๕๒๓),หน้า ๒๒-๒๓.

๑.๒.๒ วรรณกรรมประเภทพรรณนา หรือ รำพึงรำพัน (Descriptive or Lyrical) มักเป็นบทร้อยกรองที่ผู้แต่งมุ่งแสดงอารมณ์ส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่มีโครงเรื่อง เช่น นิราศ และ เพลงยาว เป็นต้น

๑.๒.๓ วรรณกรรมประเภทบทละคร (Dramatic) เป็นบทร้อยกรองสำหรับการอ่าน และใช้เป็นบทสำหรับการแสดงด้วย เช่น บทพากย์โขน บทละครร้อง บทละครรำ เป็นต้น

๒. การแบ่งประเภทตามการแบ่งตามลักษณะเนื้อเรื่อง^๙

๒.๑ วรรณกรรมบริสุทธิ์ (Pure Literature) มุ่งให้เกิดการสะท้อนอารมณ์ โดยไม่มีจุดประสงค์อื่นๆแอบแฝง แต่อาจกลายเป็นวรรณกรรมล้ำค่าในสายตาผู้อ่าน โดยที่ไม่ได้เป็นเจตจำนงที่แท้จริงของผู้เขียนแต่ประการใด

๒.๒ วรรณกรรมประยุกต์ (Applied Literature) คือวรรณกรรมที่ผู้แต่งแต่งขึ้นโดยที่ตนมีเจตจำนงที่ชัดเจน

๓. การแบ่งประเภทตามลักษณะการถ่ายทอด มี ๒ ประเภท คือ^{๑๐}

๓.๑ วรรณกรรมมุขปาฐะ หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยการบอกต่อ พูดหรือการใช้ภาษาของมนุษย์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่อยู่คู่กับมนุษย์มาอย่างยาวนานและมีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลสามารถพบเห็นได้ง่ายโดยทั่วไป

๓.๒ วรรณกรรมลายลักษณ์ หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยผ่านลายลักษณ์อักษร อาจโดยการเขียน หรือการจารึก ลงในวัสดุต่างๆ เช่น กระดาษ ใบลาน ศิลาจารึก ฯลฯ วรรณกรรมประเภทนี้ได้วิวัฒนาการเกิดขึ้นมาภายหลังวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ เพราะวรรณกรรมประเภทนี้สามารถรักษาเนื้อความให้คงอยู่ได้อย่างครบถ้วน และคงทนกว่าวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ

๔. แบ่งประเภทของวรรณกรรมตามลักษณะของเนื้อหา (ซึ่งจะเน้นไปทางด้านวรรณคดีไทยเป็นส่วนใหญ่) มี ๗ ประเภท คือ ^{๑๑}

๔.๑ วรรณคดีนิราศ วรรณคดีประเภทนี้มีลักษณะเฉพาะตัว โดยกวีมักใช้เขียนบรรยายถึงความรู้สึกศอกเศร้าที่ต้องพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รักไปแดนไกล และบอกเล่าเกี่ยวกับการเดินทางของตน เช่น นิราศเมืองเพชรบุรี ของ หม่อมพิมเสน นิราศท่าดินแดง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ เป็นต้น

^๙ กระแสร์ มาลาภรณ์. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ ๒๕๒๙), หน้า ๑๘.

^{๑๐} ชวซ์ ปุณโณทก, วรรณกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๗), หน้า ๒๑.

^{๑๑} ศิราพร ฐิตะฐาน, ลักษณะเนื้อหาวรรณคดีไทย เอกสารการสอนวิชาไทยคดีศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์ ๒๕๒๔), หน้า ๑๗-๑๘.

๔.๒ วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ เป็นวรรณคดีที่เขียนในเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความสำคัญของบ้านเมือง โดยมีลักษณะส่งเสริมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ พบเห็นได้มากใน วรรณคดีไทย เช่น ลิลิตตะเลงพ่ายซึ่งเป็นการส่งเสริมพระเกียรติของสมเด็จพระนเรศวร และลิลิต ยวนพ่ายซึ่งเป็นการส่งเสริมพระเกียรติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นต้น

๔.๓ วรรณคดีศาสนา วรรณคดีที่แสดงความเชื่อ ความศรัทธาเกี่ยวกับศาสนา เช่น มหาชาติคำหลวง มหาชาติคำกลอนเทศน์ ปฐมสมโพธิกถา ซึ่งเป็นพุทธประวัติที่แต่งด้วยร้อยแก้ว กวี คือสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

๔.๔ วรรณคดีที่เกี่ยวกับพิธีการขนบธรรมเนียมประเพณี โดยจะบรรยายขนบธรรมเนียม ประเพณีโบราณ เช่น โองการแข่งน้ำ ฉันทดุขกฐิสังเวย เป็นต้น

๔.๕ วรรณคดีสุภาษิต มักเป็นการให้ข้อคิดสอนใจ

๔.๖ วรรณคดีการละครหรือนาฏวรรณคดี วรรณคดีประเภทนี้นำไปใช้แสดงละคร หรือ การแสดงทางนาฏศิลป์ในลักษณะอื่นๆ เช่น ไกรทอง รามเกียรติ์ เรื่องอิเหนา เป็นต้น

๔.๗ วรรณคดีนิยาย มีทั้งที่ถ่ายทอดในลักษณะกลอนและไม่ถ่ายทอดในลักษณะกลอน เช่น พระอภัยมณี เสภาขุนช้าง - ขุนแผน เป็นต้น

๕. แบ่งประเภทของวรรณกรรมตามที่มา มี ๖ ประเภท คือ^{๑๒}

๕.๑ วรรณกรรมอันเกิดจากการบอกเล่า หมายถึงวรรณกรรมประเภทนี้เกิดโดยการ รวบรวมข้อมูล อาศัยจากผู้รู้หรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในแขนงนั้นๆ โดยมีการอนุโลมให้ข้อมูล ภายในถูกต้อง เช่น ตำนาน เป็นต้น

๕.๒ วรรณกรรมอันเกิดจากญาณทัศน์ หมายถึงวรรณกรรมที่เกิดจากการอาศัยญาณในการ หยั่งรู้ หมายถึงรวมถึง ปัญญา ในการครุ่นคิดไตร่ตรองเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สงสัย แล้วสามารถทราบคำตอบได้โดยกะทันหัน อาจเกิดขึ้นได้อย่างไม่คาดฝัน ในบางกรณีเมื่อมีแรงดลใจ หรือจินตนาการบางอย่าง แล้วพัฒนาต่อไปเป็นวรรณกรรมในประเภทนั้นๆ

๕.๓ วรรณกรรมอันเกิดจากเหตุผล หมายถึง เป็นวรรณกรรมที่ยึดตามหลักความเป็นจริง อาศัยเหตุผล ตรรกวิทยาในการไตร่ตรองวิเคราะห์ข้อมูล ค้นหาข้อมูลอย่างเป็นระบบ

๕.๔ วรรณกรรมอันเกิดจากคัมภีร์ หมายถึง วรรณกรรมที่เกิดจากความเชื่อหรือ วรรณกรรมที่บันทึกความเชื่อของมนุษย์ วรรณกรรมประเภทนี้มีพื้นฐานมาจากคัมภีร์ในศาสนา หรือ ลัทธิต่างๆ เช่น พระไตรปิฎก คัมภีร์อัลกุรอาน คัมภีร์ไบเบิล เป็นต้น

๕.๕ วรรณกรรมอันเกิดจากการประจักษ์ หมายถึง วรรณกรรมที่ได้มาจากข้อมูลที่ได้ผ่าน กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีการวิจัยพัฒนา ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความยอมรับมากที่สุด

^{๑๒} ชำนาญ รอดเหตุภัย,วรรณคดีและประวัติวรรณคดี, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ ๒๕๒๒),หน้า

๕.๖. วรรณกรรมอันเกิดจากวรรณศิลป์ หมายถึง วรรณกรรมที่เกิดจากการประพันธ์อย่างมีศิลปะ เกิดจากจินตนาการสร้างสรรค์ หรือ อาจมาจากสภาพแวดล้อมของผู้ประพันธ์ ซึ่งล้วนสามารถสร้างอิทธิพลต่อผู้ประพันธ์ได้ทั้งสิ้น

๖. แบ่งตามคุณค่าที่มุ่งให้กับผู้อ่าน มี ๓ ประเภท คือ^{๑๓}

๖.๑ วรรณกรรมที่ให้ความรู้หรือความคิด เช่น จดหมายเหตุ สารคดี รายงาน ตำรา พระราชพิธีพงศาวดาร

๖.๒ วรรณกรรมมุ่งให้ความเพลิดเพลิน เช่น บทละคร นิทาน นิยาย เรื่องสั้น

๖.๓ วรรณกรรมที่มุ่งผสมผสานความรู้ ความคิด และความบันเทิง เข้าด้วยกัน ผลงานนี้อาจอยู่ในวรรณคดีประเภทต่างๆ ได้

อย่างไรก็ดีจะเห็นได้ว่าการจัดประเภททั้งหมดที่กล่าวมานี้ยังไม่สามารถครอบคลุมในวรรณกรรมบางอย่างได้ อย่างเช่นวรรณกรรมสิริจันทาทวยอดคำสอน ที่ศึกษาวิจัยอยู่นี้ ซึ่งหากจะจัดตามประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้นก็คงอยู่ในประเภทวรรณกรรมที่แบ่งตามลักษณะการถ่ายทอด หรือตามลักษณะของเนื้อหา และวรรณกรรมตามที่มาหรือบ่อเกิดเท่านั้น ซึ่งถือว่าไม่ตรงนัก ดังนั้นจึงมีการแบ่งประเภทวรรณกรรมที่เป็นภูมิปัญญา หรือวรรณกรรมท้องถิ่นโดยเฉพาะวรรณกรรมอีสานจากปราชญ์ทางศาสนาด้วยหลักแนวคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ภาวะธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ รวมทั้งวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชนในบริเวณภาคอีสานที่มีความคล้ายคลึงกันกับกลุ่มชนในบริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเป็นอย่างมาก เพราะในอดีตในเขตนี้เป็นอาณาจักรเดียวกันจึงมีการอพยพเคลื่อนย้ายไปมายังบริเวณภาคอีสานนี้ จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงได้มีการแบ่งอาณาจักรและเขตแดนเกิดขึ้น กลุ่มชนในบริเวณภาคอีสานนี้ในอดีตได้ใช้อักษรธรรม และอักษรไทยน้อยในการจดบันทึกเรื่องราวต่างๆ ลงในศิลาจารึกและเอกสารใบลาน โดยอักษรตัวธรรมมักจะใช้จารึกเรื่องราวในทางพุทธศาสนาหรือเรื่องราวที่เป็นคติธรรม ส่วนตัวอักษรไทยน้อยจะใช้จดบันทึกเรื่องราวที่เป็นคติโลกเช่น เรื่องราว เอกสารหนังสือราชการ และวรรณกรรมอื่นๆ^{๑๔} ดังนั้นด้วยหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานจึงสามารถจำแนกวรรณกรรมอีสานออกเป็น ๒ ประเภทตามลักษณะการถ่ายทอด คือ^{๑๕}

(๑) วรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นวรรณกรรมที่ชาวบ้านใช้วิธีจำสืบทอดกันมาโดยวิธีบอกเล่า ส่วนใหญ่ผู้อาวุโสป ระจำหมู่บ้านจะเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับลูกๆ หลานๆ ก็จะนำไปเล่าสืบทอดกันมาจาก

^{๑๓} บุญยงค์ เกศเทศ, วรรณกรรมวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ ๒๕๒๕), หน้า ๒๔.

^{๑๔} อุทัย ภิมย์รัตน์ และธวัช ปุณโณทก , ตัวอักษรภาคอีสานยุคสมัยไทย-ลาว พุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๔, ในเอกสารการประชุมนานาชาติเรื่องไทยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๓๔.

^{๑๕} จารุวรรณ ธรรมวัตร, ลักษณะวรรณกรรมอีสาน, (กาฬสินธุ์ : โรงพิมพ์จินตทัศน์การพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๑๕-๑๘.

คนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง วรรณกรรมประเภทนี้ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน ประเพณีต่างๆ การแหล่ขวัญ ภาษิต ฝน เพลงพื้นเมือง เพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น

(๒) วรรณกรรมลายลักษณ์ เป็นวรรณกรรมที่สืบทอดโดยการบันทึกลงในใบลานหรือศิลาจารึกมีทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ส่วนใหญ่จะเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมนิทาน เป็นต้น ซึ่งเหมือนกับหลักการแบ่งประเภทในข้างต้น

นอกจากนี้ในการจัดประเภทวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานยังสามารถแบ่งออกได้อีกเป็น ๕ ประเภท ตามลักษณะของวรรณกรรม คือ

(๑) วรรณกรรมพุทธศาสนา ได้แก่ วรรณกรรมชาดกนิบาต (หรือชาดกนอกนิบาตที่ดำเนินเรื่องตามแบบการประพันธ์ชาดก) และวรรณกรรมตำนานพุทธศาสนา วรรณกรรมชาดก หรือชาดกนอกนิบาต นั้นคือวรรณกรรมที่ใช้กลวิธีการประพันธ์แบบชาดก ซึ่งมักจะมี ๑) ปราบปรามชาดก คือกล่าวถึงเรื่องที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระพุทธองค์และสาเหตุที่จะทรงเล่าถึงอดีตชาติ เช่น เกิดผณ โบกขรพรรช ๒) เนื้อเรื่องคือ อดีตชาติที่พระพุทธองค์ต้องเกิดใช้หนี้กรรมและบำเพ็ญบารมีต่างๆ เช่น ทาน ศีล สมာธิ ปัญญา ฯลฯ (ทศบารมี) ๓) ประชุมชาดก คือตอนท้ายเรื่องจะกล่าวถึงตัวละครต่างๆ ในเรื่องจะกลับมาเกิดใหม่ (ถือชาติ) เป็นพระพุทธองค์ พระนางยโสธราพิมพาหรือเป็นพุทธบิดามารดา ฯลฯ เป็นต้น ๔) ประพันธ์ด้วยบาลี (คาถาบาลี) แทรกอยู่ทั่วไป เพื่อให้เห็นว่ามิโครงเรื่องอยู่ในคัมภีร์พระบาลีนั่นเอง

ในการศึกษาวรรณกรรมอีสาน พบว่าวรรณกรรมนิทานจำนวนมาก ได้ใช้กลวิธีการประพันธ์แบบวรรณกรรมชาดกและพระภิกษุก็นำเรื่องนิทานเหล่านั้นมาเทศน์ให้ประชาชนฟังด้วย เช่น ท้าวสีทน (พระสุธน-มโนราห์) เป็นต้น แต่ในที่นี้จะจัดอยู่ในวรรณกรรมนิทาน ตัวอย่างวรรณกรรมชาดกที่สำคัญๆ ของภาคอีสานมีดังนี้

- ลำมหาชาติ (พระมหาเวสสันดรชาดก)
- ลำท้าวปาจิต-นางอรพิม (ปาจิตตกุมารชาดก)
- สุวรรณสังข์ (สุวรรณสังข์ชาดก)
- ท้าวคั่นนามหรือท้าวคั่นนาม
- เสียวสวาดหรือศรีเฉลียวเสียวสวาด
- ท้าวโสวัต
- แลนมูล (แลน-ตะกวด)
- นกกระจอก (โครงเรื่องเดียวกับเรื่องนกกระจาบของภาคกลาง)
- พระยาคันคาก (คางคก)
- พระเจ้าสิบชาติ (ทศชาดก)

- มาลัยหมื่นมาลัยแสน^{๑๖}

ฯลฯ

นอกจากนี้วรรณกรรมทางพุทธศาสนาส่วนหนึ่งยังมีเนื้อหาที่เป็นตำนานพุทธศาสนาได้แก่ ประวัติการสืบพุทธศาสนาในดินแดนแหลมทองล้านช้าง ซึ่งเนื้อหาสาระของเรื่องกล่าวถึงตำนานพุทธเจดีย์สำคัญ ในภาคอีสานล้านช้างและล้านนาอีกด้วย เช่น^{๑๗}

- อรุณคันทาน (ตำนานพระธาตุพนม)
- พระมาลัยเลียบโลก (การสืบศาสนาในดินแดนแหลมทอง)
- ชินธาตุ
- พื้นธาตุพนม (โครงเรื่องเดียวกันกับอรุณคันทาน)
- สังฆมณฑล (กล่าวถึงกำเนิดโลก จักรวาล การสืบสายวงศ์และการแพร่ศาสนา)
- เขตุนหรือเสตพน (การสืบพุทธศาสนาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง)
- ปุจฉาพยากรณ์ (ถาม-ตอบ หลักธรรมตามพุทธทำนาย)
- สมาสงสาร (หลักธรรม การดำเนินชีวิตตามแนวพุทธ)
- พื้นเมือง (การเผยแผ่พุทธศาสนาในภาคอีสานและล้านช้าง)
- มูลสถาปนาหรือปฐมฐานา (การกำเนิดโลกจักรวาลตามแนวคิดท้องถิ่น)
- ปฐมกับปฐมกัลป์ (การกำเนิดโลกและสรรพสิ่งตามแนวคิดพุทธศาสนา)
- ปฐมมูล (การกำเนิดโลกและสรรพสิ่งต่างๆ ตามแนวความคิดท้องถิ่น)
- กาลมอัสว (การสิ้นสุดศาสนาในปีพุทธศักราช ๕๐๐๐ และกาลยุคตามแนวพุทธทำนาย)

ฯลฯ

(๒) วรรณกรรมประวัติศาสตร์ คือวรรณกรรมที่เขียนโดยเอาโครงเรื่องมาจาก

เกร็ดพงศาวดาร ตำนานต่างๆ วรรณกรรมเชิงประวัติศาสตร์ในภาคอีสานมีจำนวนน้อย เพราะเหตุว่า วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานนั้นเจริญรุ่งเรืองอยู่ในกลุ่มชาวบ้านและวัด ฉะนั้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จึงอยู่ในความสนใจของชาวบ้านน้อยกว่าวรรณกรรมพุทธศาสนา แต่กระนั้นก็ยังตามยังพบวรรณกรรม ประวัติศาสตร์อยู่บ้าง เช่น

- ท้าวฮุ่งหรือเจือง มหาสีลา วีรวงศ์ ได้ถอดจากฉบับใบลานอักษรไทยน้อย ฉบับหอสมุด แห่งชาติ ชื่อว่า “ท้าวบาเจือง” และจัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พุทธศักราช ๒๔๘๖ มหาสีลา ตั้งชื่อเรื่องใหม่

^{๑๖} พระครูปลาทองกิจจานุยุต (สมร เพ็ญ) , การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมคำสอน เรื่อง พญาคำกอง (สอนไพร่) , วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาลัษณ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๓๕.

^{๑๗} พระมหาประหยัด ปญญาโร (สุนนท์) , ศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน , วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗) หน้า ๔๒.

ว่า ท้าวฮุ่งหรือท้าวเจือง ประพันธ์เป็นโครงทั้งเรื่อง เนื้อเรื่องกล่าวถึงวีรบุรุษไทย ได้รวบรวมอาณาจักรไทยเป็นปึกแผ่นในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงกว้างใหญ่ไพศาลมาก รวมทั้งดินแดนภาคเหนือ (ล้านนา) ทำสงครามขยายดินแดนถึงญวนเหนือและจีนตอนใต้ ในพงศาวดารโยนกได้จัดพระยาเจืองเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๑๙ ก่อนพระยามังราย ซึ่งพงศาวดารโยนกจัดลำดับกษัตริย์องค์ที่ ๒๕ ฉะนั้น เหตุการณ์ในเรื่องท้าวฮุ่งหรือท้าวเจืองนี้ จึงน่าจะเป็นเหตุการณ์ก่อนที่ชนชาติไทยตั้งอาณาจักร วรรณกรรมเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจือง (ท้าวบาเจือง) เป็นวรรณกรรมที่แพร่กระจายอยู่ล้านช้าง ภาคอีสาน ภาคเหนือและดินแดนสิบสองปันนา ส่วนรูปแบบของโคลงเป็นรูปแบบโคลงยุคเริ่มต้นของไทยและมีความไพเราะทางสำนวนโวหาร นอกจากนี้ยังเป็นวรรณกรรมประเภทโคลงที่มีความยาวมากจึงใช้ชื่อว่า “มหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง”

- พื้นเมืองเวียงจันทน์ เป็นวรรณกรรมที่กล่าวถึงตำนานการสร้างเมืองเวียงจันทน์และเมืองนครพนมที่เรียกว่า “โคตรบอง” หรือ “โคตรบุรณ์” และกล่าวถึงการสืบสันตติวงศ์ของกษัตริย์ล้านช้างบางยุคบางสมัย

- พื้นเวียง เป็นวรรณกรรมที่กล่าวเฉพาะเหตุการณ์สมัยรัชกาลที่ ๓ กรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์และสงครามไทย-ญวน ประพันธ์เป็นโคลงสารบางฉบับชื่อว่า “ลำพื้นเวียง” เป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์ที่แพร่หลายมาก คือพบต้นฉบับในภาคอีสานจำนวนมาก จากการศึกษาเนื้อหาของพื้นเวียงแล้ว พบว่ามีเนื้อหาตรงกับกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์ ต่างแต่ทัศนคติเข้าข้างและเห็นใจเจ้าอนุวงศ์ นั่นคือเสนอความเห็นว่าราชธานีไทยและเจ้าเมืองโคราชปกครองกดขี่หัวเมืองอีสานและล้านช้าง เจ้าอนุวงศ์จึงดิ้นรนที่จะเป็นอิสระและได้รับความร่วมมือที่ดีจากเจ้าเมืองต่างๆ ในภาคอีสาน

- นิทานเรื่องขุนบรมหรือตำนานขุนบรมหรือพงศาวดารล้านช้าง กล่าวถึงตำนานการสร้างบ้านแปลงเมืองของคนลุ่มแม่น้ำโขง นับตั้งแต่เมื่อนาน้อยอ้อยหนู เชียงดงเชียงทอง (หลวงพระบาง) และพงศาวดารล้านช้าง การสืบสันตติวงศ์กษัตริย์ล้านช้าง

- พงศาวดารจำปาศักดิ์

- ตำนานพระพุทธรูปต่างๆ เช่น พื้นพระบาง พื้นพระแทรกดำ พื้นพระแก้ว พื้นพระแก่นจันทน์ ฯลฯ ตำนานพระพุทธรูปสำคัญเหล่านี้ ได้กล่าวถึงกษัตริย์ลำดับกษัตริย์และราชวงศ์ที่เกี่ยวข้องค่อนข้างมากคือให้ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์อีกด้วย จึงจัดไว้ในกลุ่มวรรณกรรมประวัติศาสตร์เช่น พื้นเมืองเวียงจันทน์ พื้นเวียง ท้าวฮุ่งหรือขุนเจือง พื้นขุนบรมตำนานเมืองฟ้าแดดยางสูง เป็นต้น

(๓) วรรณกรรมนิทาน คือ วรรณกรรมที่ผูกเรื่องขึ้นมาจากนิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบต่อกันมา หรือเป็นนิยายที่ผูกขึ้นตามความเชื่อของ คนในท้องถิ่นนั้นๆ วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานนั้นอุดมไปด้วยวรรณกรรมนิทานเนื่องจากในสมัยอดีตวรรณกรรมอีสานนั้นเป็นประหนึ่งมหรสพของประชาชนทั่วไป นั่นคือใช้อ่านทำนองเสนาะ (ลำ) ในที่ประชุมชน เช่นในงานงานเงินเฮือนดี (งานศพ) หรือพระภิกษุนำมาใช้เทศน์ให้อุบาสกอุบาสิกาและชาวบ้านฟังในระหว่างเข้าพรรษา ที่เรียกว่า “เทศน์ไตรมาส” นอกจากนี้

หมอลำมักจะนำวรรณกรรมนิทานมาเล่าให้ชาวบ้านฟังอีกด้วยที่เรียกว่า ลำพื้นหรือลำเรื่องเป็นต้นการที่วรรณกรรมอีสานอยู่ในความสนใจของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เราให้กวีได้สร้างสรรค์วรรณกรรมนิทานจำนวนมาก แม้ว่าวรรณกรรมอีสานจะดำเนินเรื่องตามแบบวรรณกรรมนิทาน คือมุ่งให้ความบันเทิงใจ สนุกสนานไปกับเนื้อเรื่อง แต่พิจารณาทางด้านสาระ ประโยชน์ทางจิตใจแล้ว พบว่ากวีผู้ประพันธ์ได้พยายามสอดแทรกจริยธรรม การสอนคติธรรมอยู่ในเนื้อเรื่องและอุปนิสัยของตัวละคร อันเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธศาสนาและวรรณกรรมนิทานจำนวนมาก ที่ยกอ้างว่าเป็นชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า เช่น กล่าวว่ามีอยู่ในพระเจ้าสิบชาติ (ปัญญาสชาดก) บ้าง มีอยู่พระบาลีบ้าง ซึ่งตามความเป็นจริงส่วนใหญ่โคลงเรื่องเป็นวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านนั่นเอง แต่ชาวอีสานโดยทั่วไปยอมรับว่าเป็น “ชาดก” ข้อสังเกตพบว่าวรรณกรรมอีสานจำนวนมาก มีโคลงเรื่องเหมือนกับวรรณกรรมภาคเหนือตั้งแต่สำนวนโวหาร ภาษาถิ่นและฉันทลักษณ์ถิ่นเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรล้านนาเชียงใหม่และล้านช้างหรือประชาคมลุ่มแม่น้ำโขง (รวมทั้งภาคอีสานด้วย) ในสมัยอดีตมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดทางด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะทางด้านวรรณกรรมและอักษรศาสตร์ (ตัวอักษร) วรรณกรรมนิทานที่สำคัญๆ และแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง ได้แก่^{๑๘}

- จำปาสดัน (เนื้อเรื่องเดียวกับสี่ยอดกุมาร ที่เคยแพร่ภาพอยู่ในโทรทัศน์)
- นางผมหอม
- สินไซ (โครงเรื่องเดียวกับสังข์ศิลป์ชัย)
- ท้าวสีทน (โครงเรื่องเดียวกับพระสุธน-มโนราห์)
- ไก่แก้ว
- บัวหอม บัวทอง บัวเหียว
- ปลาแดก ปลาสมอ
- กำฟ้าผีน้อย
- ลั่นทอง(โครงเรื่องเดียวกับสุวรรณชีวาล้านคำวรรณกรรมของภาคเหนือ)
- พระลักษมณ์พระราม (โครงเรื่องเดียวกับรามเกียรติ์ แต่มีส่วนย่อยที่แตกต่างกันอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะชื่อเมือง ชื่อตัวเอกมักจะออกเสียงเพี้ยนไปจากฉบับภาคกลาง)
- สุพรมโมกษา (โครงเรื่องเดียวกับ สุพรมโมกษาของภาคเหนือ)
- กาละเกด
- นางแตงอ่อน
- ขุนทิงขุนเทือง

^{๑๘} อติสร เพียงเกษ, หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องบุญ-บาปที่ปรากฏในผญาอีสาน , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒ – ๓๔.

- ท้าวผาแดงนางไอ่
- ทำบุญ-นางอ้ว
- สุวรรณสังข์ (โครงเรื่องเดียวกับบทละครเรื่องสังข์ทอง)
- ท้าวคันธนามหรือท้าวคัชนาม
- ท้าวประจิต-นางอรพิมพ์เช่น ขุนทิง สิ้นไซ ขุนนางอ้ว ผาแดงนางไอ่ ลำพูชา หรือปลา

แดกปลาสมอ เป็นต้น

(๔) **วรรณกรรมคำสอน** ในภูมิภาคอีสานมีจำนวนมากและค่อนข้างจะโดดเด่นอยู่ในความสนใจของประชาชน เช่น พบว่าหมอลำมักจะหยิบยกขึ้นมาเล่าที่ประชุมชนอยู่เนืองๆ โดยเฉพาะเนื้อหาที่สอนใจ สอนแนวปฏิบัติของบุคลากรในครอบครัวและสังคม การดำเนินเรื่องวรรณกรรมคำสอนนั้นจะเป็นเทศนาโวหารตลอดเรื่อง นั่นคือไม่มีตัวละครเช่นเดียวกับ “โคลงโลกนิติ” หรือสุภาษิต เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นคำสอนแนวประพฤติปฏิบัติ โดยยึดคติธรรมทางพุทธศาสนาและจารีตท้องถิ่น เช่น

- ธรรมดาสอนโลก (สอนการดำเนินชีวิตตามฮีตบ้านค ร่องเมือง โดยยึดแนวคตินิยมทางพุทธศาสนาและจารีตท้องถิ่น)

- ฮีตสิบสองครองสิบสี่ (จารีตประเพณีบ้านเมืองในรอบ ๑๒ เดือนและครองแห่งธรรมของผู้ปกครองและผู้ใหญ่ ๑๔ ประการ)

- อินทนิยานสอนลูก
- ท้าวคำสอน (การสอนลูกเลือกคู่ครองจำแนกชั่ว-ดีและลักษณะหญิงที่เป็นมงคลแก่สามี)
- กาพย์ปู่สอนหลาน
- กาพย์หลานสอนปู่
- ยอดคำสอน (รวมคำสุภาษิตในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธและจารีต)
- สารสนสมคิด (สอนคติธรรมทางพุทธศาสนา)
- ลีบ่สูญหรือลบ่สูญ (สอนให้ตระหนักในหลักธรรมและพุทธทำนายเหตุการณ์ตอนสิ้นศาสนา)

- กาลนั้บมือส่วย (พุทธทำนายสังคมวิปริตตอนสิ้นศาสนา)
- ย่าสอนหลาน
- พระยาคำกองสอนไพร่

(๕) **วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด** คือวรรณกรรมที่ไม่อาจจะจัดกลุ่มในประเภทใดได้เพราะการสร้างสรรค์วรรณกรรมเหล่านี้ขึ้นมามีจุดมุ่งหมายเฉพาะกิจ ส่วนใหญ่จะใช้ในพิธีกรรม เช่น

๑. วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกรรมสุดขวน (บทสวดขวน) เช่น
 - บทสวดขวน (บทสวดขวนทั่วไป)
 - บทสวดขวนอยู่กรรม (บทสวดขวนแม่ลูกอ่อนก่อนจะออกจากการอยู่ไฟ)

- บทสวดชวนเด็ก (บทสวดขวัญเด็กเมื่อตกใจหรือเดินทางไกล)
- บทสวดชวนหลวง (บทสวดขวัญเมื่อเจ็บไข้หรือป่วยหาสาเหตุไม่ได้)
- บทสวดชวนเฮือน (บทสวดขวัญขึ้นบ้านใหม่)
- บทสวดชวนเกวียน (บทสวดขวัญเกวียน)
- บทสวดขวัญควาย (บทสวดขวัญควายกล่าวถึงบุญคุณวัวควายที่ช่วยทำนาและขอโทษที่ทุบตี)

๒. วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกรรมขอฝน หรือการแห่บั้งไฟ ได้แก่ คำแข่งต่าง ก็ไม่มีการจดเป็นลายลักษณ์อักษร (มุขปาฐะ) เช่น

- คำแข่งบั้งไฟ (ส่วนใหญ่ด้นกลอนสดและกลอนที่จำสือๆ มา กล่าวถึงเรื่องเพศสัมพันธ์บ้าง คำหยอกล้อหนุ่ม-สาวบ้าง คำล้อเลียนบ้าง ซึ่งทั้งหมดจะเน้นความสนุกสนานรื่นเริงเป็นที่ตั้ง)

- คำแข่งนางแมว (แห่นางแมว)

๓. วรรณกรรมที่ใช้เกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาวที่เรียกว่า “ผญาเครือ, ผญาอ้อย” คือ คำพูดโต้ตอบหนุ่มสาวที่เกี่ยวกัน โดยโวหารสำนวนเชิงเปรียบเทียบบ้าง ยกสุภาษิตท่องถิ่นมาอ้างอิงเพื่อฝากรักบ้าง

๔. นิทานที่เล่าเพื่อความสนุกสนานและตลกขบขัน

- นิทานพื้นบ้านต่างๆ (ส่วนใหญ่มีเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วและนำมาเล่าสู่กันฟัง)
- นิทานขบขันเชิงปัญญา เช่น เรื่องเซียงเมี่ยง
- นิทานตลก เช่น นิทานโตงโตย
- นิทานขบขันเชิงหยาบโลน เช่น นิทานก้อม (นิทานสั้นๆ)

นอกจากในหนังสือความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทยของ กุหลาบ มัลลิกมาส และหนังสือเรื่องการศึกษาเรื่องประเพณีไทย ของพระยาอนุมานราชธน ได้แบ่งประเภทวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้ คือ^{๑๙}

(๑) วรรณกรรมพื้นบ้านมีทั้งมุขปาฐะและลายลักษณ์ ข้อมูลที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้งสองประเภท ล้วนสำคัญและทรงคุณค่า ทั้งนี้เพราะวรรณคดีซึ่งเป็นศิลปะ ประจำชาตินั้น โดยทั่วไปแล้วเกิดจากอัจฉริยภาพของนักปราชญ์กวี ซึ่งเป็นผู้ทรงความรู้ในราชสำนัก ส่วนวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น นิทานพื้นบ้านที่เกิดจากคนธรรมดาทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ เพราะฉะนั้นแม้วรรณกรรมพื้นบ้านจะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม แต่โดยที่จริงแล้วเป็นสิ่งที่ควรศึกษาอย่างยิ่ง เพื่อความเข้าใจอันดีต่อเพื่อนมนุษย์และสังคมโดยรวม

^{๑๙} กุหลาบ มัลลิกมาส, ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๑๓), หน้า ๔./พระยาอนุมานราชธน , การศึกษาเรื่องประเพณีไทย , (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน , ๒๕๑๐), หน้า ๑๔.

(๒) **วรรณกรรมนิทานพื้นบ้าน** วรรณกรรมนับว่าเป็นวรรณกรรมที่น่าสนใจนำมาศึกษา เพราะนอกจากจะมีจุดมุ่งหมายในการสร้างขึ้นเพื่อความบันเทิงแล้ว ยังมีคุณค่าด้านอื่นๆ อีก เช่น ค่านิยม คติธรรม และแนวทางดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีความหมายซ่อนเร้นอยู่ในเนื้อหา นิทานเสมอ นิทานพื้นบ้านจะสะท้อนให้เห็นเรื่องราวของสมัยก่อน เนื่องจากผู้เล่าย่อมนำเหตุการณ์ที่มีอยู่ในสมัยของตน เข้ามากล่าวไว้ไม่มากนักน้อย

(๓) **วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน** วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ที่มีรูปเป็นร้อยกรองนั้น มีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น สังข์ศิลป์ชัย นางผมหมอม ผาแดงนางไอ่ ชูลูนางอ้าว ฯลฯ แต่ละเรื่องล้วนแต่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง และได้มีผู้ทำการศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้งในแง่มุมต่างๆ ไปแล้วหลายเรื่อง มีเรื่องหนึ่งที่ น่าสนใจมากคือ วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องจำปาสีด้น นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานที่มีกำเนิดมานานเรื่องหนึ่ง หลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในเรื่องนี้คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ประเพณีของวรรณกรรมดังกล่าว จะเป็นวรรณกรรมประเภทแนวคิด ศาสนาประวัติศาสตร์ หรือวรรณกรรมพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน และนิทานพื้นบ้านอีสาน ส่วนมากจะแฝงไว้แนวปฏิบัติ จริยธรรม หลักธรรม คำสอน ดังกล่าว

สรุป วรรณกรรมเรื่องสิริจันโทวาท ยอดคำสอน นี้ หากดูหลักเกณฑ์การ จำแนกดังที่กล่าว มาแล้วทั้งหมดที่นำเสนอมาใช้เป็นหลักเกณฑ์พิจารณาเนื้อหา พบว่า วรรณกรรมสิริจันโทวาทยอดคำ สอนเป็นวรรณกรรมประเภทวรรณกรรมคำสอน เป็นวรรณกรรมท้องถิ่น ที่อยู่ในกลุ่มของวรรณกรรม ทางพุทธศาสนา ด้วยมีเนื้อหาที่มุ่งเพื่อสั่งสอนแนวการปฏิบัติแก่คนในสังคม โดย มีหลักพุทธธรรม ทาง พระพุทธศาสนาปรากฏเป็นฐานคิด และมีคติความเชื่อจารีตของท้องถิ่นปรากฏอยู่นั่นเอง^{๒๐}

๒.๓ ลักษณะการแต่งวรรณกรรม สิริจันโทวาท ยอดคำสอน

ในการแต่งวรรณกรรมอีสาน ถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่พิเศษโดยหลักสำคัญนอกจาก ภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาถิ่นอีสานแล้ว ในการแต่งก็มีความพิเศษแตกต่างจากภาคอื่นๆ หรือวรรณกรรม ท้องถิ่นของภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ เป็นต้น

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเข้าถึงวรรณกรรม เรื่อง สิริจันโทวาท ยอดคำสอน นี้ผู้วิจัย ขออธิบายลึกลงไปถึงลักษณะสำคัญเฉพาะของวรรณกรรมท้องถิ่น อีสานที่ปรากฏลักษณะเด่นๆ เป็น สำคัญ ดังนี้^{๒๑}

^{๒๐} ประจักษ์ ประภาพิตยากร , ความรู้พื้นฐานทางวรรณกรรมและวรรณกรรมเอกของไทย , (กรุงเทพมหานคร : ชินอักษรการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๒.

^{๒๑} พระราชปริยัติ (สฤษดิ์ สิริโร), งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

๑. ในวรรณกรรมอีสานแน่นอนว่าจะใช้ภาษาถิ่นอีสาน (ในกรณีวรรณกรรมกลุ่มวัฒนธรรมไทย – ลาว) เป็นสำคัญ

๒. วรรณกรรมอีสานจะบันทึกด้วยตัวอักษรท้องถิ่นภาคอีสาน ได้แก่ อักษรตัวธรรมและตัวไไทยน้อย อักษรธรรมใช้บันทึกวรรณกรรมศาสนาและตำราวิชาการ ส่วนอักษรไทยน้อยใช้บันทึกวรรณกรรม นิทาน ที่ใช้อ่านในบุญงันเฮือนดี (งานศพ) เป็นต้น

๓. วรรณกรรมอีสานจะฉันทลักษณ์ท้องถิ่นของภาคอีสาน มีโคลงสาร (หรือกลอนลำ) กาพย์ (หรือกาพย์เห็ญ) และร่าย (ฮ่าย) ซึ่งฉันทลักษณ์ทั้ง ๓ นี้ เหมาะในการขับลำทำนองเสนาะของท้องถิ่นอีกด้วย

๔. วรรณกรรมอีสานจะเนื้อหาสาระต่างๆ สอดคล้องกับคตินิยมของท้องถิ่นภาคอีสาน เมื่อกลับมาพิจารณาวรรณกรรม สิริจันโทวาท ยอดคำสอน พบว่าลักษณะสำคัญดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังพิจารณาไปตามลำดับดังต่อไปนี้

๑) ลักษณะด้านภาษาวรรณกรรมสิริจันโทวาท ยอดคำสอน

ทั้งเรื่องในวรรณกรรมสิริจันโทวาท ยอดคำสอน ทั้งตอนที่ ๑ และตอนที่ ๒ ล้วนใช้ภาษาวรรณกรรมที่เป็นภาษาอีสานทั้งเรื่อง ตัวอย่าง เช่น

แม่นว่าองค์ษัตริย์ให้	ทะรงเมืองตุมไพรก็ดี
ก็บ่ตั้งเที่ยงหมั้น	ในฮิตคลองธรรม
คนบ่ยำแย่งย่าน	ครูบาพ่อแม่
จักเกิดเป็นเหตุฮ้าย	ชียุคโภยภัย
จักเกิดเป็นกังวล	เข้าวนาตายแล้ง
จักเกิดเป็นอุบาทว์ฮ้อน	ปูปลาน้ำเงินขาด
ความสุขหาบได้	ความฮ้อนแล่นจันมา
จักเป็นเด็กกันบ่มั่ว	โจรมารทุกประเทศ
ฝูงไพร่น้อยความฮ้อน	ยิ่งกว่าไผ่ว่านา ^{๒๒}

ซึ่งในการใช้ภาษาอีสานในการแต่งนั้นโดยเฉพาะแล้วต้องการใช้ในการแสดงหรืออบรมสั่งสอนคนในท้องถิ่นอีสานเป็นหลักนั่นเอง และในปัจจุบัน ภาษาถิ่นอีสาน ถือเป็นภาษาถิ่นไทยสาขาหนึ่ง (รวมทั้งภาษาลาวในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอีกด้วย) ที่สามารถใช้สื่อสารเข้าใจกันได้ระดับหนึ่ง แม้ว่าจะมีคำบางคำที่ออกเสียงต่างกันบ้างหรือมีคำที่มีความหมายไม่ตรงกันบ้างแต่ก็เกิดจากการกลายเสียงซึ่ง สามารถนำมา อธิบายได้ตามหลักเกณฑ์ภาษาศาสตร์ แต่จาก

^{๒๒} ปรีชา พิณทอง (ชำระ), สิริจันโทวาท ยอดคำสอน, หน้า ๔.

การศึกษาของนักภาษาศาสตร์พบว่าภาษาอีสานมีลักษณะสำคัญร่วมกับภาษาไทยมาตรฐาน อยู่หลายด้าน คือ^{๒๓}

๑) ด้านโครงสร้างของภาษาเหมือนกัน คือมีระเบียบไวยากรณ์ หรือกฎเกณฑ์ทางด้านภาษาตรงกัน

๒) ด้านคำพื้นฐานเหมือนกัน คำที่ใช้เรียกชื่อธรรมชาติ เครื่องญาติ และคำกริยาสามัญทั่วไป อาจออกเสียงต่างกันบ้าง ซึ่งก็ล้วนแต่เกิดจากการกลายเสียงนั่นเอง

๓) คำพื้นฐานอาจออกเสียงผิดเพี้ยนกันบ้างตามท้องถิ่นหรือใช้ความหมายแตกต่างกันบ้าง ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งการกลายเสียงกลายความหมาย และบางท้องถิ่น อาจจะสร้างเฉพาะคำท้องถิ่นบ้างนั่นเอง

๒) ลักษณะด้านภาษาที่ใช้ในการบันทึกวรรณกรรมสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน

ทั้งเรื่องพบว่าใช้อักษรภาษาไทย ในการบันทึก ซึ่งอาจมีเหตุผลเพราะ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) นั้นต้องการให้ง่ายต่อการอ่าน และในยุคนั้นเอกสารวรรณกรรมส่วนใหญ่ล้วนใช้อักษรไทยในการบันทึก ด้วยเหตุผลทางชาตินิยมที่ต้องการให้คนไทยทุกคนนั้นได้ใช้อักษรที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามนโยบาย การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. ๒๔๑๒ – พ.ศ. ๒๔๗๕) นั่นเอง

๓) ลักษณะด้านฉันทลักษณ์^{๒๔} ในวรรณกรรมสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน

ทั้งเรื่องพบว่าฉันทลักษณ์ที่ใช้ในการแต่งวรรณกรรมสิริจันทโหวาท ยอดคำสอนนี้มีรูปแบบคำประพันธ์อยู่ ๒ ลักษณะคือ

ตอนที่ ๑ จะแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสาร หรือกลอนอ่าน ซึ่งกลอนอ่านนั้นในภาคอีสานมีรูปแบบทั้งหมดนั้นถึง ๔ แบบ คือ^{๒๕}

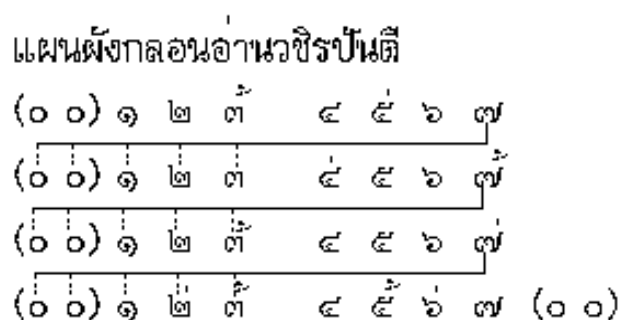
๓.๑) กลอนอ่านวชิรปณดี เป็นกลอนแบบนี้ใช้เฉพาะคำก่ายนอกให้ต่อเนื่องกันไปทุกๆ บาท เหมือนภาพย์ เป็นกลอนที่แต่งง่าย แต่เนื้อกลอนไม่ซาบซึ้งนัก มีคณะกำหนดบทหนึ่งมี ๔ วรรค วรรค

^{๒๓} แหล่งที่มา ๑ www.kruinter.com[online]ประวัติความเป็นมาของการศึกษาไทย , สืบค้น ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๒๔} แหล่งที่มา <http://www.silpathai.net>/ฉันทลักษณ์/ตำราไวยากรณ์ว่าด้วยลักษณะของคำประพันธ์ที่เป็นกลอน ภาพย์ โคลง ฉันท์ ต่างๆ ซึ่งโบราณเรียกว่า “บทกานท์ ๒” หรือ “คำกานท์” สืบค้น ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕} <http://www.isan.clubs.chula.ac.th/phaya/?transaction=klorn02.php>/ผญา ภาพย์ กลอนอีสาน/ สืบค้น ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๙. เวลา ๑๒.๐๐ น.

ละ ๗ คำ อาจมีสร้อยหน้าวรรคไม่เกิน ๔ คำ หลังวรรคสุดท้าย ๒ คำ ส่วนสัมผัส คำสุดท้ายของวรรคสัมผัสกับคำที่ ๑ ๒ หรือ ๓ หรือสร้อยหน้าก็ได้ ของวรรคต่อไป ดังแผนผังตัวอย่าง^{๒๖}

ตัวอย่างเช่น

เวียกหญิง ให้สู้แจ้ง สุกตำขิดไหม
 ใต้เหือนซาน แปลงงานเลี้ยงม่อน
 ปลุกมอญไว้ สาวไหมมัดมี

เกียมดี ถีถ้วนแล้ว พอได้สอนคน แท้นา

๓.๒) กลอนอ่านวนขีรขุมาลี มีลักษณะข้อกำหนด ดังนี้ คือคณะ กำหนดบทหนึ่งมี ๔ วรรค วรรคละ ๗ คำ อาจมีสร้อยหน้าวรรคไม่เกิน ๔ คำ หลังวรรคสุดท้าย ๒ คำ ส่วนสัมผัส คำสุดท้ายของวรรคสัมผัสกับคำที่ ๑ ๒ หรือ ๓ หรือสร้อยหน้าก็ได้ ของวรรคต่อไป ดังแผนผังตัวอย่าง^{๒๗}

ตัวอย่างเช่น

^{๒๖} อ้างแล้ว, หน้า ๒๔.

^{๒๗} อ้างแล้ว, หน้า ๒๔.

ฝนย่ำย้อย ยาบชุ่มเพิงเถียง
 อ่อนอกใจล้ำ ไฟเพลิงเฝ้า
 แยกเยี่ยงท่าง เหลียวทางข้าวชะอุ่ม
 ฮ้องฮ้ำเจ้าอ่าว เอ็นอ่วยพะนอง นี่แหล้ว
 กุ่มตอบเต้า มือหม่ายบายแคน
 ขึ้นหล่องลาย เล่าเวินเวียงฟ้า

๓.๓) กลอนอ่านอักษรสังวาส เป็นคำประพันธ์ที่พบมากที่สุดในวรรณกรรมไทยอีสาน มีลักษณะคล้ายกับกลอนอ่านอื่นๆ ต่างกันที่กลอนอักษรสังวาสนี้ ไม่นิยมก่ายนอก แต่เน้น ก่ายใน เช่น เทียมคู่ เทียมรถ ทบคู่ เทียบคู่ แทรกคู่ แทรกรถ ตามความเหมาะสมและ ความสามารถของกวี วรรณกรรมที่มีการ เล่นคำได้หลากหลายเกือบทุกวรรค ได้แก่เรื่องสังข์สินชัย ซึ่งถือว่าเป็นบทกลอนที่ไพเราะที่สุด โดยมีลักษณะการแต่งคือ คณะ กำหนดบทหนึ่งมี ๔ วรรค วรรคละ ๗ คำ มีสร้อยหน้า วรรคไม่เกิน ๔ คำ หลังวรรค ๒ คำ ส่วน สัมผัส ใช้การก่ายในอย่างเดียว ดังแผนผังตัวอย่าง^{๒๘}

แผนผังกลอนอ่านอักษรสังวาส

(๐ ๐)	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	(๐ ๐)
(๐ ๐)	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	(๐ ๐)
(๐ ๐)	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	(๐ ๐)
(๐ ๐)	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	(๐ ๐)

ตัวอย่างเช่น

จันทรแจ่มแจ้ง แสงส่องแสงไข
 คอยเพียเพียง หมู่เมฆาตุ้ม
 สองเซยซ้อน ชมชุมดาวเด่น
 กอยก่ายเกี้ยว ดอมช้อยู่สนาน แท้แหล้ว

๓.๔) กลอนอ่านสัพพสดหรือเทียมแอก (ทบแอก) กลอนแบบนี้มีลักษณะคล้ายกลอนอื่นๆ ต่างกันที่คำก่าย จะใช้การก่ายในแบบเทียมแอก (ทบแอก) เท่านั้น เป็นกลอนที่ไพเราะและแต่งยาก เนื่องจากจะหาคำโทนคู่ที่มีความหมาย ถูกตำแหน่งบังคับเอกโท และต้องใช้สัมผัสแบบนี้ทั้งบท (๔ วรรค) จึงจะถือว่าสมบูรณ์ โดยคณะ เหมือนกับกลอนอ่านอักษรสังวาส ส่วนสัมผัส ใช้คำก่ายในเป็น

^{๒๘} อ้างแล้ว, หน้า ๒๔.

แบบ "เทียมแอก" คือคำที่ ๕ ก่ายเสียง "โทนครุ" กับคำที่ ๗ (เสียงโทนครุ คือคำที่มีพยัญชนะต้นเดียวกัน หรือเป็นอักษรคู่ มีสระและตัวสะกดเดียวกัน ต่างกันเพียงเสียงวรรณยุกต์เท่านั้น เช่น ไกล-ใกล้ งอน-ง่อน ห่อม-ฮ่อม เป็นต้น) ดังแผนผังตัวอย่าง^{๒๙}

แผนผังกลอนอ่านสัฟสอตหรือเทียมแอก

(๐ ๐) ๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗ (๐ ๐)
(๐ ๐) ๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗ (๐ ๐)
(๐ ๐) ๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗ (๐ ๐)
(๐ ๐) ๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗ (๐ ๐)

เมื่อกลับมาพิจารณาการแต่งฉันทลักษณ์ในการประพันธ์ วรรณกรรมสิริจันทาท ยอดคำสอนของท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) พบว่าเป็น กลอนอ่านสัฟสอตหรือเทียมแอก(ทบแอก) นั้นเอง ดังตัวอย่างในวรรณกรรมตอนหนึ่งว่า

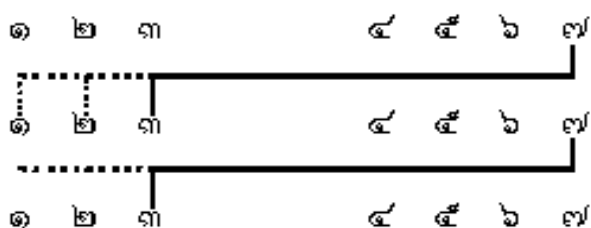
สิทธิการริษะน้อม กัมเกศกรถวาย	ยอกระพุ่มมือขาบ พระคุณไตรแก้ว
ตนตัวข้าขอ มอบพระไตรรัตน์	ขอให้เป้นดั่งบัลลังก์คำ ที่ทรงพุทโธเจ้า
ตาสองกำ ถวายบูชาต่างประทีป	มือสิบนิ้ว แทนที่เทียนทอง
ขอถวายบูชา พระยอดคุณไตรแก้ว	ทั้งเหล่าขอนบ้น้อม คุณแห่งครูบา
กับทั้งบิดาให้ มารดาตนแม่	คุณเพิ่นเลี้ยง เพียรให้ใหญ่สูง
ข้าขอนบ้นอบน้อม ผู้วิเศษอินทร์พรหม	กับทั้งฝูงเทวา ผู้มีฤทธิ์กว้าง
ข้าขออธิฐานน้อม คุณไ้ทั่วแดน	ขอพระคุณจงมาชุค้ำ นำกลอนอยู่ส่ง แต่ท่อน ^{๓๐}

ตอนที่ ๒ จะแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์(กาบ) ซึ่งมีลักษณะคำประพันธ์ที่แตกต่างจากกาพย์ วชิรปณฺธิ ในภาคกลางที่มี มีวรรคละ ๑๐ พยางค์ แต่กาพย์อีสาน-ลาว มีวรรคละ ๗-๘ พยางค์ เท่านั้น และในแต่ละวรรคไม่มีกำหนด สามารถแต่งไปได้เรื่อยๆ จนกว่าจะจบเรื่องราว โดยมีสัมผัสระหว่างวรรค (หรือสัมผัสนอก) พยางค์สุดท้ายของวรรคหน้า สัมผัสกับพยางค์ที่ ๑ หรือ ๒ หรือ

^{๒๙} อ้างแล้ว, หน้า ๒๔.

^{๓๐} ปรีชา พิณทอง (ชำระ), สิริจันทาท ยอดคำสอน, หน้า ๗.

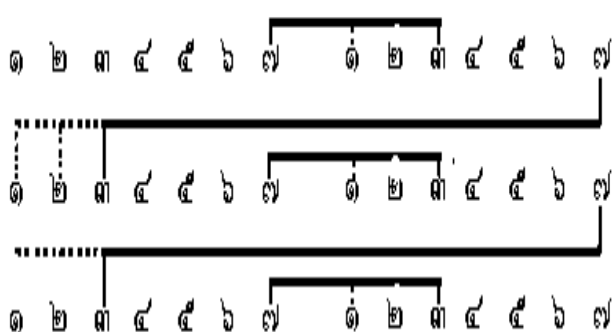
๓ ของวรรณคดีไป ด้วยเสียงโทนเดียวกัน (นิยมให้สัมผัสกับพยางค์ที่ ๓ เพราะว่าให้ความไพเราะมากกว่า) ไม่มีบังคับ เอก โท ดังแผนผังตัวอย่างกาพย์อีสาน^{๓๑}

ตัวอย่างเช่น

โอมพุทโธ นะโมเป็น
 ข้าสิเฝ้า กาศัพพะระมุณี
 พระมุณี อยู่หัวเป็นเจ้า
 เฝ้าเมื่อหน้า ยิ่งกว้างกว่าหลัง
 อนิจจัง ลูกหลานเต็มบ้าน
 อย่าซื้อร้าน ปะฮิตครองธรรม
 ให้พรำเพ็ง ภาวนาอย่าขาด

หรือในบางที ในการเขียน อาจจัดวางแบบนี้ก็ได้

ตัวอย่างเช่น

ให้ตักบาตรอย่าขาดวันศีล ให้กินทานจึ่งหันแม่ออก
 เพิ่นสอนบอกอย่าเกิดโมโห โตสอนโตฟังเอาจึ่งได้
 บาปอยู่ใกล้บุญนั้นอยู่ไกล อวิสัยอย่าทำไปหน้า

^{๓๑} <http://www.isan.clubs.chula.ac.th/phaya/?transaction=klorn02.php>/ผญา กาพย์ กลอน
 อีสาน/ สืบค้น ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๙. เวลา ๑๒.๐๐ น.

แนวเหล็กกล้ามันถึกหินชา ผุงมัจฉาหมายชนน้ำใหม่
 ลางนกใส่มาฮ้องกำขวา ลางนกทามาฮ้องบอกชื่อ
 ให้จื่อไว้ตามฮิตบุฮาน ฟังความหลานจื่อเอาเด้อเจ้า
 ยกใส่เกล้าคุณพ่อปีตา คุณมารดานบหาอย่าขาด
 อย่าประมาทคุณแก้วทั้งสาม เข้าในผามอย่าหัดดอกไม้ ฯลฯ (กาพย์พระมนี)

เมื่อกลับมาพิจารณาการแต่งฉันทลักษณ์ในการประพันธ์วรรณกรรมสิริจันทโหวาท ยอดคำสอนของท่านเจ้าคุณพระอุปาสีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) พบว่าเป็น พบว่ามีลักษณะการแต่งแบบกาพย์อีสานที่มีลักษณะแบบอย่างที่เราพบในวรรณกรรมดังต่อไปนี้

การหาซื้อเนาะไว้เป็นทาง	คนตาฟางคลำไปจักพ้อ
คนซื้อฉม้นโลกมักหลง	เป็นคนโง่ฮีบกลายฮีบวัน
ทางหลายเส้นบอกไว้เบิ่งเอา	เป็นสำเนาถือกันสองภาค
บ่ใช่ว่าแต่ช่องหาเมีย	ถึกขายเสียขายโจรใจบาป
มันขนาบเมียฮ้อนกว่าไฟ ช	ายจั่งไฮ้อับปรียมีมาก,
หญิงลำบากเหตุผัวบ่เกรง	ผัวนักเลงพาเมียเป็นทาส
ผัวอุบาทว์กุมฆ่ากุมตี	ผัวอัปรียมีถมในโลก ^{๓๒}

สรุปได้ว่า ในด้านฉันทลักษณ์ที่พบในวรรณกรรมสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน จึงมีทั้งการแต่งด้วยคำประพันธ์แบบประเภทโคลงสาร หรือกลอนอ่านสัพพอสอดหรือเพี้ยนแอก (ทบแอก) และการแต่งแบบกาพย์อีสานนั่นเอง ดังที่ปรากฏกล่าวไว้แล้วในเนื้อหาข้างต้น

๒.๔ วัตถุประสงค์ในการแต่งวรรณกรรม สิริจันทโหวาท ยอดคำสอน

เนื้อหาในที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนี้เป็นเรื่องของวัตถุประสงค์ในการแต่งวรรณกรรม สิริจันทโหวาท ยอดคำสอน โดยมุ่งตอบให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณกรรมว่าไม่เพียงแค่ว่าเนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเท่านั้นแต่ยังมีประวัติบางอย่างแฝงปรากฏเป็นวัตถุประสงค์ที่น่าสนใจในการแต่งวรรณกรรม ซึ่งโดยปกติวรรณกรรมประเภทคำสอนโดยมากมีจุดประสงค์สำคัญ เพื่อใช้ในการ มุ่งสอนประชาชนในด้าน จริยธรรม ความประพฤติตลอดถึงการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์เดียวกับการสอนศีลธรรมนั่นเอง ต่างแต่ในภาคอีสานนี้นักเขียนหรือ กวีมีกุศโลบายที่ดี ได้นำคำสอนเหล่านั้นมาร้อยกรอง ให้กะทัดรัด สะดวกต่อการจดจำหรือผูกเป็นเรื่องราวๆ ไป และถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสอนจาก พระสงฆ์ ที่นำมาเทศน์บ้างเพราะมีญาณภาสิต โฉลกคำ โคลงสาร กาพย์กลอน ที่มีความไพเราะเสนาะเพราะจับใจผู้ฟังนั่นเอง นอกจากนี้เนื้อหาบางตอนในวรรณกรรมคำสอนยังถูกประยุกต์นำมาแทรกอยู่ในศิลปะการแสดง เช่น หมอลำ หรือการแสดงอื่นๆ เป็นต้น

^{๓๒} ปรีชา พิณทอง (ชำระ), สิริจันทโหวาท ยอดคำสอน, หน้า ๖๗ – ๖๘.

ดังนั้นวรรณกรรม ประเภทคำสอนจึงเป็นดังแสงประทีปที่ส่องแสงสว่างเป็นคำสอนในเชิงศีลธรรม ที่นำเสนอบอกสอนในสิ่งที่ อยู่ใกล้ตัวมนุษย์มากที่สุดอย่างเช่นอย่าทำชั่ว ให้ทำดี อย่าเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน นอกจากนี้ยังมีลักษณะเป็นแนวทางในเชิงห้ามปรามเอาไว้ ซึ่งชาวอีสานเรียกว่า“ชะล่า” อันหมายถึงสิ่งอันเป็นอัปมงคล ทำมาหากินไม่เจริญรุ่งเรืองหรือเป็นไปในลักษณะที่ไม่เหมาะสมกับเพศหรือวัยของคนนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะสั่งห้ามเอาไว้ เพราะมันขวง(คือเป็นเสนียด จัญไร ฉิบหาย) และด้วยอิทธิพลของวรรณกรรม ประเภทคำสอนเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสในการซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่มากก็น้อยไปด้วยทำให้เกิดมีความเชื่อ ในวรรณกรรม ประเภทคำสอนเหล่านี้ดังกฎหมายหรือกติกากฎของบ้านเมืองเกิดขึ้น ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกที่สังคมในชนบทของอีสานนั้นอยู่กันอย่าง สงบสันติสุข มีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีกิจนิสัยอาสาอย่างแท้จริง และด้วยอิทธิพลในด้านคำสอน นี้จึงไม่ค่อยเห็นผู้ใดทำผิดจารีตประเพณีเลย เพราะเกรงจะผิดผีบ้าง ชะล่าบ้าง มันจะขวงบ้าง ปรากฏการ เช่นนี้ต้องยอมรับว่าล้วนมา จากวรรณกรรม ประเภทคำสอนส่วนหนึ่งและจารีตประเพณี ส่วนหนึ่งที่สนับสนุนส่งเสริมผลักดันให้คนอีสานมีลักษณะนิสัยจิตที่ต้งามมีน้ำอดน้ำทน รักสงบ ไม่เคยทำให้อันอื่นเดือดร้อนเป็นต้น

นอกจากนี้ใน วรรณกรรม ประเภท คำสอน ในส่วนมากยังปรากฏคำสอนในเรื่องของธรรมชาติของมนุษย์ ว่ามีทั้ง คนดีและไม่ดีปะปนกัน โดยธรรมชาติของมนุษย์เรานั้นดีบริสุทธิ์มาแต่กำเนิดแต่สิ่งแวดล้อมอาจทำให้มนุษย์ต้องเลวได้เพราะการหลงผิด คำสอนเหล่านี้จึงเป็นเหมือนเชือกที่คอยชักจูงไม่ให้ สังคมคนอีสานหลงเดิน ไปในทางที่ชั่ว หลงผิดเป็นชอบ ด้วยอำนาจของเจ้าวิชา ตัณหา และกิเลสเข้าครอบงำ ซึ่งจะสอน ในทุกเพศ ทุกวัย ทุกชั้นวรรณะของสังคมไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์ ข้าราชการ โดยจากการค้นคว้าพบว่ามีวัตถุประสงค์ในการสอนนั้นสามารถแยกออกได้เป็นหลักได้ ๖ เรื่อง หลักๆ คือ

๑. วัตถุประสงค์เพื่อสอนระหว่างสามี - ภรรยา ลูก - หลาน - เครือญาติ เช่นการเป็นสามีและเป็นภรรยาที่ดี หรือการเป็นบุตรที่ดี โดยเน้นไปในทางความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างคนในครอบครัวและกำหนดหน้าที่ของคนเหล่านี้เอาไว้ด้วย คือทุกฝ่ายต่างมีหน้าที่ของใครของมันอย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมเรื่อง ธรรมดาสอนโลก, ท้าวคำสอน, สันทนยอดคำสอน หรือแม้แต่ในเรื่องพระยาคำทอง(สอนไพร่) และเรื่องอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงล้วนมีเนื้อหาที่ เน้นความสัมพันธ์ของคนในสังคมได้ดี และสอนหน้าที่ของสามีและภรรยาไว้อย่างมากมาย เพราะสังคมที่จะดีมานั้นต้องมาจากครอบครัวที่ดีและสมบูรณ์เพราะเป็นสังคมระดับเล็กที่สุด เช่นหน้าที่ของภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามีมียังไร สามีพึงมีข้อปฏิบัติอย่างไรกับภรรยาตนเอง ลูกมีหน้าที่อย่างไรกับพ่อแม่ หลานมีหน้าที่อย่างไรกับคุณปู่คุณย่า เป็นต้น

ซึ่งในวรรณกรรมสิริจันโทวาทยอดคำสอนนี้ก็ปรากฏเนื้อหาที่มีวัตถุประสงค์มุ่งสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับการสอน ลูก หลาน และสามี ภรรยา ปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ดังเช่นในตอน

ให้มันสร้างสืบทอดหากิน ให้มีสินเงินค่าเลี้ยงลูก
 ให้เพาะปลูกหวานพีชหาผล หากุศลกินทานเมื่อหน้า
 ผู้อยู่ล่าอ้างหมายหญิงโชน ตัดกังวลหาผิวเสียใหม่
 อย่ามั่งใครอยู่เดียวเป็นพลอย มันจักถอยการเหินการยาว
 ให้ฮีบฟาวหาคู่ทำการ ผูกผูกหลานยังสาวยังจ้อย
 ยังสำน่อยฮีบฟาวหาครอง หาเพื่อนสองพากันก่อสร้าง
 ผู้เป็นอ้างหาฮ่อมชายชม อย่าประสมชายโง่งกังกา
 อย่าประมาทเสียฮู้ผู้ชาย มันฮ้อบยายชานหน้าพ่อแม่
 อย่าสิแผ่หลายลิมหลายไล บ่แม่นไซ่แม่นชวงแม่นลอบ
 คือฮีบอบกินได้คู่คน จักขัดสนยามทนแก่เฒ่า
 เหตุเมื่อเจ้ายังหนุ่มยังสาว มัวสัสมหาเป็นหญิงโง่งซู้
 บ่ฮู้ฮ้อฮ่อมหากิน เป็นหนี้สินจักจนจักยาก
 จักลำบากจนเฒ่าจนตาย จักขยายสืบไปเบื้องหน้า

๓๓

ถอดความได้ว่าวัตถุประสงค์มุ่งสอนลูกหลานหนุ่มสาว สามิ ภรรยา ให้มันทำมาหากิน
 เพาะปลูกพืชผล ทำกุศลกินทาน หากเป็นแม่หม้ายก็ให้หาสามีใหม่เดี๋ยวจะเสียการ ส่วนลูกหลานที่
 อายุพอมีครอบครัวแล้วก็ให้รับหา ส่วนผู้ชายที่เป็นหม้ายก็ให้หาภรรยาใหม่ อย่าได้เพียงแค่เล่นซู้โดย
 ไม่รู้จักทำมาหากินเพราะเมื่อแก่ชราจะมาลำบากตน ซึ่งทำให้เห็นวัตถุประสงค์ในวรรณกรรมสิริจันทโ
 วาท ยอดคำสอนว่าปรากฏในวัตถุประสงค์ที่มุ่งสอนเรื่องเช่นนี้อย่างชัดเจนนั่นเอง

๒. วัตถุประสงค์เพื่อสอนผู้ปกครอง และผู้ใต้ปกครอง เช่น การจะเป็นผู้ปกครองที่ดีนั้น
 ต้องประพฤติอย่างไรกับผู้ใต้ปกครองและผู้ใต้ปกครองจะต้องปฏิบัติอย่างไรกับผู้ปกครอง ซึ่งใน
 วรรณกรรม คำสอนส่วนมากพบว่า ได้เสนอแนวการสอนให้มีเมตตากรุณาต่อผู้น้อย(บ่าวไพร่)ไว้อย่าง
 ชัดเจนเพราะจะไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งสองฝ่ายคือไม่ให้มีอคติสีประการในการเป็นผู้นำและผู้
 ใต้ปกครองก็จะเป็นคนมีคุณธรรม คือผู้ปกครองจะเป็นใหญ่ได้ก็เพราะมีผู้ใต้ปกครองดี นอกจากนั้นยัง
 ได้กล่าวสอนในเรื่องการบรรเทาทุกข์ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเช่นมีการสงเคราะห์กัน อนุเคราะห์กัน
 และกันเมื่อคนอื่นมีความเดือดร้อน เรียกว่าการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน มีทศพิธราชธรรม
 พร้อมทั้งมีความฉลาดในการเลือกผู้ที่จะมาเป็นขุนนางด้วย หรือเลือกท้าวพระยามหา
 อำมาตย์ ตลอดจนทูตานุทูต และเน้นในเรื่องจริยธรรมของปวงประชาราษฎร์เพื่อความสงบสุขของ
 บ้านเมือง เป็นต้น

ในการมุ่งสอนผู้ปกครอง และผู้ใต้ปกครอง นี้ในวรรณกรรมเรื่องสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน
 นี้ปรากฏกล่าวเกริ่นในคำทำนายถึงเพศภยเมื่อล่วงเข้าสู่สามพันปีหลังพุทธกาล แต่อย่างไรก็ดีหาก

อ่านจนจบเนื้อความจะพบว่าท่านมุ่งนำมาสอนปราชญ์หลักผู้ใหญ่รวมทั้งสมณชนกบวช ผู้อยู่ใต้ปกครอง และผู้ปกครองให้พึงระวังในเรื่องที่จะเกิดขึ้น ดังปรากฏในเนื้อหาตอนนีว่

แม้ว่าคลองสมณสร้างในธรรมพุทบาทก็ดี ก็บ่ตั้งเที่ยงหมั้นในแห่งสิกขาบท

ศิษย์บ่ฟังครูชื้ออ้อมซามเพม้าง แม่นว่าองค์ษัตริย์ให้ทะรงเมืองดุ่มไพร่ก็ดี

ก็บ่ตั้งเที่ยงหมั้นในฮิตคลองธรรม คนบ่ยำแย่งย่านครูบาพ่อแม่

จักเกิดเป็นเหตุฮ้ายชื้อคโภยกัย จักเกิดเป็นกัวงลข้าวนาตายแล้ง

จักเกิดเป็นอุบารห์ฮ้อนปูปลาน้ำเงินชาต ความสุขหาบ่ได้ความฮ้อนแล่นจนมา

จักเป็นเคิกกันบ่มั่วโจรมารทุกประเทศ ผุ่งไพร่น้อยความฮ้อนยิ่งกว่าไผ่นา ^{๓๔}

ถอดความได้ว่าวัตถุประสงค์มุ่งสอนผู้ปกครอง และผู้ใต้ปกครอง นี้ในวรรณกรรมเรื่องสิริจันโทวาท ยอดคำสอน นีว่ หากศิษย์ไม่ฟังครู กษัตริย์ไม่ตั้งมั่นในครองธรรม ลูกไม่ยำเกรงบิดามารดา ก็จักเกิดเภทภัย ทุกข์เข็ญ หากความสุขไม่ได้ เกิดสงคราม เกิดความเดือดร้อนไปทั่ว..ซึ่งเนื้อหาที่มีวัตถุประสงค์ในวรรณกรรมสิริจันโทวาท ยอดคำสอนในเรื่องเหล่านี้ปรากฏอยู่อย่างมากมายหลายตอน ดังนั้นจึงแนชัดว่าวัตถุประสงค์สำคัญของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ในการประพันธ์ แต่งวรรณกรรมเรื่องนี้มีน้ำหนักไปในการมุ่งสอนในเรื่องของผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครองปรากฏอยู่ในเนื้อหาวรรณกรรม

๓. วัตถุประสงค์เพื่อสอนสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ เช่นหน้าที่ของ สุภาพสตรีคือการรักนวลสงวนตัวและเป็นภรรยาที่ดีต่อสามี เป็นแม่ที่ดีต่อบุตรธิดา และสุภาพบุรุษ คือการรับใช้ชาติ เป็นสามีที่ดี ซึ่งใน วรรณกรรมคำสอนนี้ ถือเป็นเรื่องที่พบมากแทบทุกเรื่อง โดยส่วนมาก มุ่งที่จะสอนสตรีมากกว่าบุรุษ และกำหนดหน้าที่ของสตรีเข้าไว้มากกว่าของบุรุษ อาจจะเป็นเพราะในอดีตนั้นสตรีอยู่กับเย้าเฝ้ากับเรือนจึงมักจะสอนให้รู้จักหน้าที่ของหญิง เพราะผู้หญิงเป็นมารดาของโลกก็ว่าได้ เมื่อมารดาดีลูกก็ดี ดังนั้นวรรณกรรมคำสอนจึงเน้นที่จะสอนสตรีไว้ในหลายๆ แง่มาย เริ่มจากการรู้จักทอผ้า การบ้านการเรือน กิริยามารยาท การแต่งกาย นอกจากนี้บางเรื่องยังสอนแม้กระทั่งลักษณะ นรลักษณ์ของสตรีที่ดีปรากฏอยู่ เช่นเรื่อง ท้าวคำสอน ที่มีเนื้อหาเน้นไปในการดูลักษณะสตรีแบบไหนควรเลือกมาเป็นภรรยา โดยมีมากถึง ทั้ง ๔๐ รูปแบบอย่างละเอียด คล้ายกับเรื่องมายาของหญิงที่ปรากฏในพุทธศาสนา ๔๐ ประการ และมีเรื่องอินทนิญาณสอนลูก(สอนหญิง) ธรรมดาสอนโลก ยาสอนหลาน ซึ่งในวรรณกรรมสิริจันโทยอดคำสอนก็มีปรากฏอยู่เช่นเดียวกัน โดยมีเนื้อหากล่าวถึงภรรยาที่ไม่ดี ๗ จำพวกที่ไม่ควรเอามาเป็นภรรยา ดังมีเนื้อความว่

อุปะเทศเมียฮ้ายเมียดี พระมนีบ่ชินบ่คร้าน

พระกล่าวด้านชื้อบอกภรรยา ในโลกามีเจ็ดจำพวก

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔

เอมาบวกสมส่วนเหลียวดู จักเป็นครูแก่ตนบ่ขาด
 มหาราชฟังแล้วอินทรอง จักเป็นคลองฝั้วเมียดีฮ้าย
 จักยักย้ายซื่อบอกนางงาม อันมีนามว่าอุตตะมา
 ภรรยาเป็นเมียที่ต้น ไผ่ช่างคันหลังหล้าจักเห็น
 ทำตนเป็นทาสีสินไถ่ บ่มีใหญ่เคราพยำเกรง
 ฝั้วตัวเองตัวทำเป็นทาส หลึงฉลาดการย้าวการเหือน
 บ่แซ่เขื่อนไปมาฟุ้งฟาว บ่ปิดร้าวการสร้างการแปลง
 การต้มแกงแลงงายบ่ขาด บ่ประมาณน้ำอาบนํ้ากิน
 บ่ติฉินนินทาฝั้วแก้ว ฝั้วว่าแล้วนางหล้าบ่ชิน
 บ่ปายป็นคำฝั้วเถียงตอบ ฝั้วบ่ชอบเคียดโกรธโทสา
 นางบ่จาหลักหนีไปห่าง เห็นฝั้วสง่าหายเคียดโกรธา
 ฮีบขึ้นมาบนเหือนหัวต่อ บ่ช่างก่อเคื่องเคียดตอบฝั้ว
 ยามเมื่อฝั้วเกิดเป็นป่วยไข้ นั่งอยู่ใกล้ช่างเว้าช่างถาม
 แปลงค้ำงมอยฝั้วกินเข้า นางช่างเว้าหาว่านหายา
 หาหมอมารักษาฝั้วแก้ว ฝั้วหายแล้วนางหล้าชื่นชม
 นางอุดมศีลทานบ่ขาด เข้าใส่บาตรตามฮึดตามคลอง
 นางผิพองชวนฝั้วฟังเทศน์ เมียวิเศษพาสรางกองบุญ
 นางมุงคุลบุญไผ่จึงได้ พระเทศน์ไว้เพียงนี้อินทรอง
 เมียที่สองชื่อว่ามาตา ภรรยาอาสาพันผูก
 แม่ฮักลูกดีฮ้ายอย่างใด นางศรีไวฮักฝั้วอย่างนั้น
 เว้าจี้จั้นขอฮักขอแดง ใจบ่แซงคือแม่ฮักลูก
 ใจพันผูกการอยู่การกิน บ่ติฉินนินทาหาโทษ
 หวังประโยชน์หาได้แก่ฝั้ว บ่ห่อนตัวหลอกลวงหาเหตุ
 หมั่นสังเกตซื่อบอกตักเตือน บ่ปิดเบือนเตือนฝั้วทางชอบ
 ให้ประกอบทางฮึดศีลทาน ให้ก่อการทำบุญบ่ขาด
 เมียฉลาดบุญแท้จึงมี พามีศรีฮ้องเฮืองเมือหน้า
 พาขึ้นฟ้าขึ้นสู่วิมาน เมียถ้วนสามชื่อว่าเชษฐา
 ภรรยาถื่อฝั้วคือน้อง บ่เกี่ยวข้องโต้ตอบเถียงคำ
 หมั่นเพียรจำฝั้วแดงซื่อบอก ฝั้วกลับลอกเว้าฮ้ายเป็นดี
 สามัคคีฮักกันคี่ค้อย บ่กล่าวถ้อยคำฮ้ายข่มเหง
 มั่นกลัวเกรงเอาใจฝั้วแก้ว ฝั้วว่าแล้วเมียแก้วบ่เถียง

บ่ขึ้นเสียงกุ่มึงต่อน้ำ เอ็ดไว้ถ้าการอยู่การกิน
 บ่ให้ขึ้นหัวใจสั๊กหยาด เมี้ยนลาดหายากเหลือทน
 เป็นกุสลบญุไฟจึงพ้อ บ่ย่นย่อทางศีลทางทาน
 เป็นสะพานขึ้นเมื่อเมืองฟ้า บุญแก่กล้าจึงจบจึงมี
 เมี้ยนลั่นสี่ชื่อว่าภคินี ภริยาถือผัวคืออ้าย
 บ่ห่อนอ้ายป้อยค่าเสียงแข็ง บ่ห่อนแปลงมาหาโทษ
 บ่เคียดโกรธโต้ตอบผัวตน หาแต่ผลความดีมาใส่
 บ่มักใหญ่โอ้อวดผัวแพง บ่แถลงผิพองหาเหตุ
 เมี้ยนวิเศษการบ้านการเฮือน บ่บิดเบือนเพียรผัวเพียรลูก
 ใจพันผูกเวียกไธ่่นาสวน ใจสงวนศีลทานตักบาตร
 บ่ให้ขาดสร้างน้ำทำบุญ หญิงมุงคุลบุญหลายจึงได้
 คนบาบิไบ่บ่ฮ่วมเคหา เมี้ยนลั่นห้าชื่อว่าสะซี
 ภรรยาถือผัวคือเสี้ยว ใจข้องเกี่ยวเพียงส่วนเพียงสัตย์
 บั้วระบัตย์ฮักกันดีฮ้าย บ่ยกย่ายให้ลั่นให้เกิน
 บ่เลิกเสรีญ้อย่งยอสูงต่ำ ถือเป็นส่วนเป็นส่วนเดียวกัน
 ไผว่ามันผัวดี ๆ ตอบ ผัวบ่ชอบเมี้ยนตอบเสียงแข็ง
 การแสวงหาเงินก่อสร้าง การรับจ้างผัวถ่อเมี้ยนพาย
 การค้าขายผัวไปเมี้ยนอยู่ เมี้ยนเป็นคู่สร้างไธ่สร้างนา
 พากันหาทำกินเลี้ยงลูก ไผคั่นถูกเป็นแก้วมุงคุล
 พาทำบุญให้ทานตักบาตร บ่ให้ขาดมีศีลมีธรรม
 บ่สร้างกรรมพากันย่านบาบิ ได้เมี้ยนหยาบเมี้ยนถ่อยใจดำ
 พาทำกรรมทำเวรทำโทษ เสียประโยชน์เสียชาติเป็นคน
 บุญกุศลบ่หาบ่สร้าง มันเกทย์ม้างเสียฮึดเสียคลอง
 เสียทำนองคลองบุญพ่อแม่ เพิ่นเฒ่าแก่เข้าวัดฟังธรรม
 มันบ่จำศีลทานต่อไว้ เมี้ยนซีไธ่มีมากหนักหนา
 ในโลกามีหลายเหลือล้น บ่ห่อนพันเมี้ยนเสี้ยวสะซี
 มีทั้งดีสวรค์นสะฮก เมี้ยนลั่นหกชื่อว่าโจรี
 ภริยาเป็นโจรใจบาบิ มันกำฮาบาบิค่าผัวตน
 ใจกังวลตั้นหามักมาก ใจมันอยากมันฮ้อนมันฮน
 บ่อดทนลักผัวเล่นซู้ มันบ่ฮู้เล่นซู้พาบผัว
 มันซี้ตัวหาความมาใส่ มันมักใหญ่ทอมซู้หลายชาย

มันอุบายเป็นโจรในยาว มันบ่ฟ้าวการสร้างการแปลง
 มันบิดเบงเจ็บหัวปวดท้อง มันคอยจ้องเสี่ยงเข้าเสี่ยงของ
 มันผิป้องเอาไปทอมซู้ ไปเที่ยวกู่เหือนใกล้เหือนไกล
 มันมือไวลักเล็กลักน้อย ซี้เขาป้อยหน้าด้านคือลึง
 เหตุผิสิ่งใจมันมักมาก กามราคมันฮ้อนกว่าไฟ
 หลึงใจไควดำผัวคือค้อย คือช้าน้อยมันซื่อไถ่มา
 อนิจจาอายผัวคนใบ้ เมียดำให้เฮ็ดหน้าคือหมา
 เหมิดปัญญาบ่มีความฮู้ เมียเล่นซู้ผัวแข่งชิงฮัก
 เข้าหาหลักบูฮานว่าไว้ ชายซี้ไ้เหมิดคิดเหมิดเคื่อง
 หลึงทั้งเมืองหาเมียบ่ได้ หลึงบาปฮ้ายถ่อถักผัวแพง
 หลึงใจแข็งใจดำใจหยาบ บ่ย่านบาปนะฮกเป็นเหือน
 เฮตักเตือนเมียโจรใจเผด เฮาบอกเหตุให้ย่านให้เซ็ด
 เมียถ้วนเจ็ดซื่ออะมิตตะตา ภริยาเป็นเมียพิลึก
 เป็นข้าศึกในเหือนในยาว ใจบิตร้าวฮักซู้ซังผัว
 มันซี้ตัวปากหวานเว้าต่อ มันช่างก่อเว้าม่วนหวานหู
 น่อดสูผัวหลงถักหลอก มันกลับกลอกคิดฆ่าคิดฟัน
 ผัวบ่ทันฆ่าตายเสียมาก ฆ่าบ่ยากคนเชื่อใจกัน
 เอามิดฟันขวานสับหอกดาบ ใจเป็นบาปเกื่อง่วนเกือสาร
 ฆ่าด้วยการให้เซ็งแก่ซู้ ผัวบ่ฮู้ตายคอบความหลง
 เฮาประสงค์บอกเมียทางฮ้าย เป็นน่าหน่ายน่าเปิดสงสาร
 ให้ลูกหลานจื่อจำเอาไว้ พระยอดไ้เทศน์โปรดปัสเสน
 มีสะเกลจบลงเพียงนี้ ๓ การเฮาซี้แนะไว้เป็นทาง

๓๕

จากเนื้อความ ภรรยา ๗ จำพวกที่กล่าวถึงในวรรณกรรมสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน นี้
 ประกอบด้วย ๑) ภริยาเสมอด้วยเพชรฆาต ๒) ภริยาเสมอด้วยโจร ๓) ภริยาเสมอด้วยนาย ๔) ภริยา
 เสมอด้วยแม่ ๕) ภริยาเสมอด้วยพี่สาวน้องสาว ๖) ภริยาเสมอด้วยเพื่อน ๗) ภริยาเสมอด้วยทาสี
 เพราะฉะนั้นเนื้อหาที่มุ่งสอนเรื่องของสุภาพบุรุษ – สุภาพสตรี/ ภรรยา –สามี จึงเป็นวัตถุประสงค์
 ส่วนหนึ่งในวรรณกรรมสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน

๔. วัตถุประสงค์เพื่อสอนผู้ใหญ่ – ผู้น้อย เช่น ในวรรณกรรมคำสอน ส่วนของเนื้อหาที่พบ
 ส่วนมากมักมีวัตถุประสงค์การสอนผู้ใหญ่ – ผู้น้อย เพื่อให้เห็นความสำคัญของความกตัญญูทวดเวที่
 รู้คุณบิดามารดา ปู่ ย่า ตา และยาย ของตนเอง ว่าเมื่อท่านดำรงชีวิตอยู่ให้ตระหนักถึงพระคุณของ

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘ – ๖๒.

ท่านเหล่านี้ และดูแลท่านเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย และเมื่อเวลาท่านละจากโลกไปแล้วทำบุญอุทิศส่งไปให้ท่าน นอกจากนั้นยังสอนให้รู้จักความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้หลักผู้ใหญ่ให้มีสัมมาคารวะเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่านวิธีที่ทำคือจะพรรณนาถึงคุณที่ท่านได้อุตสาหะเลี้ยงดูลูกหลานมาเรียกว่าพระคุณของพ่อแม่ วรรณกรรม คำสอนในเรื่องเช่นนี้ปรากฏแทบจะทุกเรื่องในวรรณกรรมคำสอน เช่นเรื่อง ปุสสอนหลาน ย่าสอนหลาน อินทนิมิตสอนลูก และวรรณกรรมคำสอนในเรื่องอื่นๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานบ้างก็มี เป็นต้น

หัวตัวเองคุ้มบ่ได้	เอาอันใดเลี้ยงพ่อแม่
เสียแสงพ่อแม่เลี้ยง	เพียรเจ้าให้ใหญ่สูง
หมายจักจูงชูหน้า	ยามชราพอได้เผิง
ถึกอายลูกบาปฮ้าย	ซำขายหน้าชั่วชีวัง
เหตุที่ทำขายหน้า	เสียชาติเป็นมนุษย์
บุตรบ่เป็นมุงคูล	พ่อแม่ตายทางอ้อม
เหตุอกตัญญูนั้น	ทำเวรกรรมให้พ่อแม่
จึงได้ทุกข์ยากฮ้อน	จนเท่าชั่วชีวัง
ยังจักลงไปใหม่	อเวจันะฮักใหญ่
แสนแสบฮ้อน	ไฟใหม่เปื่อยพัง
จักตายบ่ตายแท้	ก็พอทงลำบาก
มีแต่ทุกข์ยากฮ้อน	หลายฮ้อยขวบปี
ลูกบ่ดีเพิ่นเทศน์ไว้	ในธรรมพระเจ้ากล่าว
ไผผู้เป็นดังนั้น	ให้เพิงฮู้เมื่อคิง เจ้าเอย
ลูกดีเพิ่นเพียรเลี้ยง	ทำการงานส่วยพ่อแม่
คกข้าวและหาบน้ำ	การแต่งแลงาย
บ่ให้เคื่องเถิงมือ	พ่อแม่ตนเพียรเลี้ยง
ยามชราหรือเจ็บไข้	อุตสาห์เพียรบ่ให้ยาก
ขี้เยี่ยวเพียรเช็ดล้าง บ้างเฒ่าให้อยู่พอย	
เฮ็ดคือโตยังน้อย	แทนคุณเพิ่นเลี้ยงยาก
บางผ่องไปเที่ยวค้า	หาเงินค่าเลี้ยงพ่อแม่
บางผ่องเอาตนเข้า	ทำราชการหลวง

เป็นขุนนางส่วย	แผ่นดินการเจ้า
มีเงินค่าส่งมาให้	แทนบุญคุณตอบพ่อแม่
บางผ่องเอาตนเข้า	ในคลองพุทธบาท
บวชแต่น้อย	จนเฒ่าแก่คิง
มีแต่ทงศีลสร้าง	ภาวนาทุกเข้าคำ
หมายหยาดน้ำ	เถิงเฒ่าให้อยู่เย็น
ทั้งหลายสอนสั่งให้	อุ้มทางสวรรค์
ชื่อว่าป็นชั่วคำ	ให้พ่อแม่เมื่อเมืองฟ้า
อันนี้อุตโมแท้บุตดาในโลก ^{๓๖}	

จากเนื้อความมีเนื้อหาวัตถุประสงค์มุ่งสอน หน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา บุตรที่ดี จะต้องช่วยเหลือการงาน ดูแลบิดามารดาตอนชรา ตอบแทนบุญคุณ หากบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ก็ หมั่นรักษาศีล สร้างบุญกุศลให้กับบิดามารดาได้เข้าสู่ทางสวรรค์ บุตรไม่ดี ก็มีแต่นำพาความเดือดร้อน ความอับอายขายหน้าบิดามารดาตน มีแต่ความทุกข์ร้อนดุจตนรกอเวจี

๕. วัตถุประสงค์เพื่อสอนในด้านธรรมาธิ เช่น วัตถุประสงค์การสอนในด้านธรรมาธิใน วรรณกรรมคำสอนส่วนมากเป็นการสอนถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวมนุษย์กับธรรมาธิ โดยเน้นหนัก ในเรื่องที่มีมนุษย์เราจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับธรรมาธิ และมีความเหมาะสมพอดีกัน ระหว่างธรรมาธิกับมนุษย์ โดยสั่งสอนให้มนุษย์เคารพยำเกรงธรรมาธิ อันได้แก่วิญญาณต่างๆ ที่สิ่ง สัตถิอยู่ในธรรมาธิที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ อาจจะบันดาลให้คุณหรือโทษ แก่มนุษย์ได้ ซึ่ง วรรณกรรม คำสอน ที่มีจุดประสงค์เช่นนี้จะเน้น ให้ตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ ดัง ปรากฏในวรรณกรรมคำสอน เรื่อง ธรรมาธิสอนโลก ที่เน้นการนำไม้อย่างไรมาปลูก ในบ้านจึงจะเหมาะสมหรือเป็นมงคล บอกถึง การแสวงหาต้นไม้มาทำเป็นเสาเอกเสาโทของบ้าน ไม้อย่างไรไม่ควรนำมาใช้สร้างโดยอ้างว่า มันชะล่า หรือเข็ดขวง หรือไม้แบบใดอาจจะมีเทวดาสั่งสถิตอยู่ เป็นต้น ซึ่งในวรรณกรรมเรื่องสิริจินโทวาท ยอดคำสอนนี้ แม้วัตถุประสงค์ในการสอนเรื่องดังกล่าวจะไม่ชัดเจนเหมือนเรื่องอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้น แต่ก็ปรากฏเห็นได้ในเรื่องเช่นนี้ ดังเช่นตอนหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องของการสร้างสิ่งแวดล้อมการ บริการการปลูกต้นไม้ ดังมีเนื้อหาว่า

สร้างที่สังฆเจ้า	ประชุมพร้อมสุดมณฑ
สร้างที่คนประชุม	พร้อมศาลาพระเจ้าใหญ่
สร้างสระสร้างบ่อน้ำ	ศาลาพร้อมที่สำหาญ

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗ - ๒๘.

สร้างถนนหนทาง	พร้อมข้าวสะพานไว้ให้ไต่
หรือว่าปลูกต้นไม้	น้อยใหญ่ไว้ฮิมทางก็ดี
หวัง ให้คนไปมา	ได้พึงเงากันฮ้อน
ไฟผู้ทำบุญสร้าง	ตามทางที่เฮากล่าว มานี้
บุญยังอยู่คู่	ให้อยังมีเจ้าเอย ^{๓๗}

ถอดความได้ว่า การสร้างบุญที่ดี คือการสร้างศาลา สร้างบ่อน้ำ สร้างถนนหนทาง สะพาน ข้ามน้ำ หรือปลูกต้นไม้ให้คนอื่นได้พักผ่อน เช่นนี้ถือเป็นบุญอย่างยิ่ง ซึ่งเห็นได้ว่าการสร้างบุญกุศล นั้นไม่ใช่มีเพียงแค่นำของมาถวายภิกษุพระสงฆ์เท่านั้น การอนุรักษธรรมเนียมปลูกต้นไม้ สร้างศาลา สร้างบ่อน้ำ สร้างถนนหนทาง สะพานข้ามน้ำ ก็เป็นบุญกุศลเช่นกัน

๖. วัตถุประสงค์ในเพื่อสอนความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ เช่น วัตถุประสงค์ในการ สอนความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในวรรณกรรมคำสอนนี้ โดยมากที่ปรากฏในวรรณกรรม จะเน้นสอนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนด้วยกันในลักษณะเป็นการสามัคคีกันช่วยเหลือกันและ กันในด้านต่าง ๆ ของสังคม เช่นการขอแรง ร่วมด้วยช่วย กันในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น สร้างบ้าน เกี่ยวข้าว และอื่นๆ อาทิในด้านพิธีกรรมในสังคมที่คนเราจะต้องร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือกัน โดย วรรณกรรมคำสอนถือเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นแกนกลางผสมผสานความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ คณะ ให้มีแนวความคิดไปในทางเดียวกันง่าย ต่อการปกครองและการสั่งสอน ไปด้วยกัน รวมทั้งยัง แสดงถึงพิธีกรรมต่างๆ ในอดีตให้เห็นถึงลักษณะ กระบวนการพิธีการอย่างไร อาทิเช่น งานแต่ง งาน เลี้ยงผีปู่ตา ผีตาแฮก พิธีขอฝน แห่นางแมว แห่บั้งไฟ และการไหว้ผีหม่หลักเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นกิจกรรมที่คนจะต้องร่วมแรงกันทำ ไม่ว่าผู้ปกครอง พระสงฆ์และชาวบ้าน วรรณกรรมคำสอนยัง เน้นให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างครอบครัว พี่น้อง ลุง ป้า น้า อา และคนอื่นๆ ในสังคม มี วัตถุประสงค์มุ่งสอนให้รู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ รู้จักการให้ ปรากฏอยู่ด้วย^{๓๘}

นอกจากวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเรื่องของการมุ่งสอนในแง่ทางพุทธธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว จากการ สืบค้นประวัติความเป็นมาของวรรณกรรม เรื่องสิริจินโทวาท ยอดคำสอนนี้ พบว่ายังมีจุดมุ่งหมายใน การแต่งอีกประเด็นก็คือ ในช่วงระยะการแต่งวรรณกรรมเรื่องนี้อยู่ในช่วงเหตุการณ์ที่เกิดกบฏผีปอบ ผี บุญ ในภาคอีสาน ดังนั้นเพื่อชี้แจงวิจารณ์ในพุทธทำนายที่ก่อให้เกิดความระส่ำระสายตื่นกลัวใน ขณะนั้นท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) จึงได้แต่งเพื่อแย้งและแสดงความ

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^{๓๘} พระครูภากรกิจจานุยุต (สมร เพ็ญ), การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมคำสอน เรื่อง พญาคำกอง (สอนไพร่), วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๓๓ – ๓๖.

คิดเห็นวิจารณ์ในคำทำนายนั้นเป็นเรื่องน่าขบขัน ดังปรากฏในวรรณกรรม เรื่องสิริจันทโหวาทยอดคำสอน ในตอนหนึ่งว่า

อันนี้ เป็นคำเฒ่าอาจารย์ตั้งแต่เก่า เพิ่นหากทายแต่งไว้ภายหน้าบ่อนบ่เห็น เจ้าเอย
อันฝูงคนภายช้อยฟังคำสอนคิดว่าแม่น พากันตกใจย่านเฮฮอนไปทุกแห่ง
ย่านแต่มาพบพ้อคำเฒ่าเพิ่นกล่าวสอนไว้นั้น อันที่ความจริงแท้คำบูชานเฝ้าบ่แม่น^{๓๙}
เฮาจัก เล่าซี้บอกคำกลอน เป็นคำสอนพุทโธสั่งไว้
เฮาหากได้ในแบบบุชาน เป็นนิทานหนังสือของเก่า
เพิ่นช่างเฝ้าคือดังทำนาย คือเพิ่นทายขึ้นมาปางนี้
มาจำใจเฮาเกิดเฮาเห็น มันเป็นเชืญของสัตว์ทั่วโลก
บ่ควรโคกเงืงอเสียใจ เพิ่นอยู่ไกลหลังมายังพ้อ
น่าจิดจ้อคำบอกคำทาย คำทำนายมีมาดังนี้
เพิ่นกล่าวซี้เป็นข้อขำ ๆ ปีเดือนล้าสองพันปลายเศษ
พระเทศน์ไว้ภายช้อยเบิ่งเอา หลิงของเฮามีผิวแต่น้อย
นางเหล่าช้อยมีลูกสิบสามปี บ่เคยมีแต่หลังแต่ก่อน
คนหัวด่อนแปลงเพศเป็นสาว คนล่าอาวล่าลูงล่าป้า
ใจแก่กล้ากุมเล่นล่าหลาน เป็นสมภารหัวตาเจ้าวัด
ฮึดบักคึดซื้อม้าวัวควาย เลี้ยงไว้ขายกำไรเกินค่า
เจ้าตนสำทรงเพศเป็นสมณ ใจนิยมเงินคำซื้อจ่าย
เฝ้าคำหล่ายล่อหลอกอำพราง ใจจิตจาง ในธรรมมีมาก^{๔๐}

ถอดความได้ว่า “เป็นคำผู้เฒ่า อาจารย์แต่เดิม ที่ท่านแต่งหลอกไว้ คนที่เกิดภายหลังนี้กว่าใช่ พากันตกใจกลัวจะเจอเหมือนดังที่ท่านแต่งข้อความหลอกไว้ แท้ที่จริงแล้วคำโบราณกล่าวนั้นไม่จริง”... “เรา(คุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท))จะแสดงพุทธโอวาท ซึ่งได้มาจากหนังสือเก่าโบราณ ซึ่งเหมือนเป็นพุทธทำนาย ซึ่งทายเหตุการณ์ในปัจจุบัน ว่าเมื่อถึงปีพุทธศักราชสองพันกว่า หลิงสาวจะแต่งงานตั้งแต่อายุ ๑๓ ปี คนหัวหงอกทำท่าเหมือนหญิงสาว คนอายุปูนลูกก็กลับมาจีบสาวรุ่นหลาน เป็นบรรพชิตก็ไม่ประพฤติตามจารีต ซื้อวัวควายไว้ขาย นิยมวัตถุข้าวของเงินทอง แสดงมุสาวาท เหมินห่างจากหลักธรรม” ซึ่งพระอุบาลีคุณูปมาจารย์เห็นว่าเป็นเรื่องตลกแต่ในระดับชาวบ้านยังเป็นที่หัวนวิตก (เพิ่นว่าตัวหัวใจสะดุ้ง) แต่พุทธทำนายที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์รับรู้และวิจารณ์คือพุทธทำนายฉบับที่เรียกว่า “กาลนบมือส่วย” หรือ “บั้นกาล” ในวรรณกรรมเรื่อง “พญาปัสเสนที”

^{๓๙} ปรีชา พินทอง (ชำระ), สิริจันโหวาท ยอดคำสอน, หน้า ๕.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑- ๔๒.

ซึ่งกล่าวถึงความวิปริตที่จะเกิดขึ้นก่อนที่จะสิ้นสุดศาสนา ซึ่งพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ไม่ได้กล่าววิจารณ์พุทธทำนายฉบับร้อยแก้วที่อยู่ในกลุ่มตำนานพญาอินทร์พุทธทำนาย (พื้นเมืองกรุง) แต่อย่างใด^{๔๑}

สรุป วัตถุประสงค์ในการแต่งวรรณกรรม สิริจันโทวาท ยอดคำสอน ได้ว่า นอกจากวัตถุประสงค์ทางด้านความสนุกเพลิดเพลินไพเราะในภาษาและความหมายที่งดงาม สละสลวย แฝงด้วยความหมายแล้ว ยังทำให้การเผยแพร่ การเข้าถึงสู่สาธารณะบุคคลสังคม และวิถีแห่งชาวบ้าน จารีตประเพณี วัฒนธรรม พระพุทธศาสนาได้ดีที่มีอยู่แล้วในทุกๆ วรรณกรรมคำสอน ยังส่งเสริมต่อวัตถุประสงค์ที่มุ่งสอนความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างคนในครอบครัว วัตถุประสงค์ที่มุ่งสอนความเมตตากรุณา วัตถุประสงค์ที่มุ่งสอนหน้าที่ของสตรีและบุรุษ วัตถุประสงค์ที่มุ่งสอนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และวัตถุประสงค์ที่มุ่งสอนความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน แล้วยังพบอีกว่าวรรณกรรมเรื่อง สิริจันโทวาท ยอดคำสอน ยังสอนเรื่องความเชื่อความศรัทธาที่ถูกต้องดีงามเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อวิจารณ์แย้งและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคติความเชื่อในพุทธคำทำนายที่ก่อให้เกิดความตั่นกัวในสมัยนั้น

๒.๕ อิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อวรรณกรรมสิริจันโทวาท ยอดคำสอน

เป็นที่ทราบแล้วข้างต้นว่าวรรณกรรมเรื่องสิริจันโทวาทนี้ ผู้ประพันธ์คือพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ซึ่งเป็นพระภิกษุในทางพุทธศาสนาดังนั้นย่อมถือว่าได้รับอิทธิพลในทางพุทธศาสนาในแทบจะทุกด้านก็ว่าได้ ซึ่งหากจะกล่าวหาว่าอิทธิพลทางพุทธศาสนาส่งผลต่ออะไรบ้างในทางวรรณกรรมเรื่องนี้ต้องวิเคราะห์ถึงความเป็นไปทางฐานรากของวัฒนธรรมความเชื่อที่ว่าหากมนุษย์ขาดซึ่งความเชื่อแล้วย่อมไม่กระทำในสิ่งนั้น ๆ จนเกิดเป็นรูปแบบวิถีปฏิบัติเกิดขึ้นสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน ฐานรากทางวัฒนธรรมนั้น สังคมไทยยืนอยู่บนหลักของพระพุทธศาสนา โดยยึดถือหลักธรรมคำสอนมาเป็นแนวปฏิบัติตนจนซึมซาบอยู่กับวิถีชีวิตก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา ซึ่งวัฒนธรรมไทยที่มีบ่อเกิดมาจากพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันนี้สามารถแบ่งออกได้ ๔ ด้านใหญ่ๆ ได้แก่^{๔๒}

๑. ในด้านภาษาและวรรณกรรม เป็นที่ทราบดีว่า ภาษาที่ใช้กันในปัจจุบันในประเทศไทยมีแหล่งกำเนิดมาจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ถ้าเป็นพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้นำภาษาบาลีเข้ามา ถ้าเป็นฝ่ายมหายาน ได้นำภาษาสันสกฤตเข้ามาใช้ เช่น คำที่ใช้เรียกชื่อต่าง ๆ ชื่อคน ชื่อเมือง ชื่อบ้าน และชื่อสถานที่ราชการ เป็นต้น และ วรรณกรรมของไทยที่มาจากพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง ปฐมสมโพธิกถา มหาชาติคำหลวง เป็นต้น

^{๔๑} บุญชู ภูศรี, “วรรณกรรมทำนายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ” โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔, หน้า ๓๘ – ๓๙.

^{๔๒} [https://sites.google.com/site/amincommon/khwam-sakhay-khxng-phraphuthth-sasna/ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย, \(สืบค้น\) ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙, เวลา ๑๒.๐๐ น.](https://sites.google.com/site/amincommon/khwam-sakhay-khxng-phraphuthth-sasna/ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย, (สืบค้น) ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙, เวลา ๑๒.๐๐ น.)

๒. ด้านศิลปกรรม คือ งานสร้างสรรค์ที่มนุษย์ได้จัดสร้างหรือประดิษฐ์ขึ้น ที่มีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ได้แก่ งานจิตรกรรม ได้แก่ การเขียนภาพ ลวดลายไทย งานปฏิมารกรรม ได้แก่ การปั้น การหล่อ และการสลักรูป งานวรรณกรรม ได้แก่ การประพันธ์ร้อยแก้ว ร้อยกรอง สถาปัตยกรรม การออกแบบ การก่อสร้าง และนาฏศิลป์ ดุริยางศิลป์ ได้แก่ การขับร้อง ฟ้อนรำ เป็นต้น ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

๓. ด้านประเพณี คือ แบบแผนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ประเพณีสำคัญ ๆ ของไทยที่สืบทอดมาจากพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ประเพณีอื่นๆ เช่น การบวช นาค การทำบุญเนื่องในวันต่างๆ เช่น ครบรอบวันเกิด ครบรอบวันแต่งงาน การทำบุญอุทิศแก่ผู้ตายและประเพณีทำบุญต่างๆ เช่น การตักบาตร การถวายสังฆทาน การถวายสลากภัต การทอดผ้าป่า การทอดกฐิน การถวายผ้าอาบน้าฝน เป็นต้น

๔. ด้านจิตใจ คนไทยมีลักษณะนิสัยเฉพาะตัวซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา เช่น ความโอบอ้อมอารี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตา ความเคารพอ่อนน้อม ความอดทน รักอิสระ รักสันโดษ ชอบช่วยเหลือตนเอง ไม่มีการบังคับข่มเหงซึ่งกันและกัน ยิ้มง่าย ใจดี เป็นต้น จนได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย

ดังนั้นหากจะกล่าวสรุปว่าอิทธิพลทางพุทธศาสนาที่มีต่อวรรณกรรมสิริจันทโหวาท ยอดคำสอน นั้นมีอะไรบ้างนอกจากผู้ประพันธ์จะเป็นพระภิกษุในทางพุทธศาสนาแล้ว ก็สามารถบอกได้ว่ามีอิทธิพลอย่างมากในด้าน ภาษาและวรรณกรรม และแนวคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ ศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี โยผู้ประพันธ์ได้แทรกแนวคิดต่างๆในทางพุทธศาสนาปะปนอยู่แทบจะทุกตอน ดังตัวอย่างแนวคิดความเชื่อในพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรม ตอนหนึ่งว่า

คำที่อาจารย์เจ้าบุฮานเฟ็นชีบอกมานั้น

คือว่าสังกาสล้าเข้าเขตสามพันเมื่อใด จักเกิดมีโยภยภัยยารี้เดิมมาต้อง

แม่นยำคลองสมณสร้างในธรรมพุทธบาทก็ดี กีบตั้งเที่ยงหมั้นในแห่งสิกขาบท

ศิษย์บ่พึงครุชี่เสื่อมชามเพม้าง แม่นว่าองค์ษัตริย์ไท้ทะรงเมืองตุมไพร่ก็ดี

กีบตั้งเที่ยงหมั้นในฮิตคลองธรรม คนบ่ยำแย่งย่านครูบาพ่อแม่

จักเกิดเป็นเหตุฮ้ายชี่ยุคโยภยภัย จักเกิดเป็นกังวลเข้าวนาตายแล้ง

จักเกิดเป็นอุบาทว์ฮ้อนบูปลาน้ำเงินขาด ความสุขหาบได้ความฮ้อนแล่นจันมา

จักเป็นเด็กกันบ่มีวโจรมารทุกประเทศ ผุ่งไพร่น้อยความฮ้อนยิ่งกว่าไฟว่านา

อันนี้เป็นคำเฒ่าอาจารย์ตั้งแต่เก่า เพ็นหากทายแต่งไว้ภายนอกหน้าบ่อนบเห็นเจ้าเอย
 ถอดความได้ว่า คำทำนายโบราณได้ชี้บอกว่า เมื่อพุทธศาสนาล่วงเข้าสามพันปี จักเกิด
 พยาธิ โรคภัย รวมทั้งหลักธรรม ความเชื่อในลัทธิขบถ ความเชื่อของศิษย์ที่มีต่อครู ก็จะเสื่อมถอย แม้
 แต่องค์ศรัทธาก็ทรงไม่ทรงอยู่ในศีลธรรม มนุษย์ก็จะไม่เชื่อคำสั่งสอนของครู พ่อ แม่ ทั้งยังจะเกิดเหตุ
 ทุกข์ร้ายภัยต่างๆ เกิดขึ้น ตามดังคนโบราณทำนายไว้ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าคำทำนายทายทักเหล่านี้เป็น
 ความเชื่อหนึ่งในพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวรรณกรรมสิริจันโทวาท ยอดคำสอน นี้ทั้งในด้านภาษา
 วรรณกรรม และแนวคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ ศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี ดังปรากฏใน
 เนื้อหาแทบทั้งเรื่องอย่างชัดเจน ด้วยเหตุแห่งผู้ประพันธ์วรรณกรรมเรื่องนี้ก็เป็นภิกษุในทางพุทธ
 ศาสนา

๒.๖ เนื้อหาโดยย่อของวรรณกรรม สิริจันโทวาท ยอดคำสอน

จากการอ่านวรรณกรรม สิริจันโทวาท ยอดคำสอน พอสรุปความเนื้อหาโดยย่อได้ดังนี้^{๔๔}
 เริ่มต้นด้วยบทประณามพจน์ กล่าวถึงการบูชาพระรัตนตรัย คุณแห่งครูบาอาจารย์ บิดา
 มารดา นมัสการพระอินทร์ พระพรหม เทวดาให้ดลให้เกิดปัญญาแต่งกลอนได้อย่างไพเราะ ราบรื่นไม่
 ติดขัด เนื้อหาในกลอนผู้แต่งรวบรวมมาจากคัมภีร์โบราณต่าง ๆ โดยยึดธรรมดาสอนโลกเป็นหลัก
 เมื่อศักราชได้ล่วงเข้าสู่ ๓,๐๐๐ ปี บ้านเมืองมีความสุข ไม่เดือดร้อน มีต้นกระพุกฤษ์(ต้น
 กัลปพฤกษ์) เกิดขึ้นกลางเมืองหลายต้น มีดอกใบเป็นเสื่อผ้า สองข้างถนนเต็มไปด้วยร้านรวง ผู้ที่มีเงิน
 สามารถซื้อหาข้าวของเครื่องใช้ได้อย่างสะดวกสบาย ไม่ต้องตักน้ำตำข้าว เข้าไปหาพินในป่า มีข้าว
 สาลีที่ไม่มีเปลือกวางขายอยู่ (สันนิษฐานว่าเป็นขนมปังเพราะขนมปังทำมาจากข้าวสาลี) มีการละเล่น
 โขนละครจั่วหุ่นตามสองข้างทางมากมาย หญิงชายพากันเข้าโรงละครเลือกที่นั่งตามแถว โรงหนังโรง
 ลิเกที่เป็นสถานที่ซึ่งพวกผู้ดีมาหาคู่ครองกัน บางคนได้คู่ครองเป็นลูกเก็กมี นางละครที่ยังไม่ได้แต่งงาน
 หากมีชายใดมานั่งเฝ้าต้อนนางก็จะปรนเปรอตอบแทนให้ ทางไกลกลายเป็นทางใกล้เพราะการ
 คมนาคมที่สะดวกสบาย มีรถไฟ รถยนต์ เรือยนต์บริการ ถนนหนทางสะอาดตา มีไฟฟ้าสาธารณะให้
 แสดงสว่างตามทาง กลางคืนก็สว่างเหมือนกลางวัน

เคยมีคำพยากรณ์มาแต่สมัยโบราณว่าหาเข้าเขตศักราช ได้สองพันจะเกิดโรคระบาด
 พระสงฆ์จะไม่เคร่งครัดในธรรมวินัย ศิษย์ไม่เชื่อฟังครู กษัตริย์ไม่ตั้งมั่นในจารีตท้องถิ่นอีสาน คนไม่ยำ

^{๔๓} ปรีชา พิณทอง (ชำระ), สิริจันโทวาท ยอดคำสอน, หน้า ๔.

^{๔๔} ย่อเนื้อหาวรรณกรรมมาจากหนังสือ, สิริจันโทวาท ยอดคำสอน, ฉบับ ดร.ปรีชา พิณทอง (ชำระ)
 พิมพ์ครั้งที่ ๒. (อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๓๓), หน้า ๑ - ๕๗.

เกรงครูและพ่อแม่ เหตุการณ์ในตอนนั้นถือว่าเป็นกลียุคแล้ว เกิดภัยแล้งไปทั่ว หาความสุขไม่ได้ หลายประเทศจะรบทัพจับศึกกัน แต่ผู้แต่งเห็นว่าคำพยากรณ์เหล่านี้ไม่เป็นจริงเลย ปีที่แต่งกลอนนี้คือ พ.ศ. ๒๔๕๖ ผู้แต่งอยู่มา ๔๘ ปี ไม่เห็นบ้านเมืองจะเดือนร้อนตามคำพยากรณ์เลย

ผู้แต่งบวชเป็นเณรตั้งแต่อายุยังน้อย ตลอดเวลาที่มีจิตใจอ่อนน้อมต่อครูบาอาจารย์ ต่อเป็นเมื่อได้เป็นครูคนอื่นเข้าก็เคารพยำเกรงต่อมา ผู้แต่งมีชีวิตอยู่มา ๒ รัชกาลแล้วตั้ง ร.๕ เป็นต้นมา พระมหากษัตริย์ก็ล้วนมีจิตใจตั้งมั่นในทศพิธราชธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าก็ยังเป็นที่ยึดถือเหมือนเดิม หากพระสงฆ์เคร่งครัดในศีลวัตรจะได้รับการยำเกรงราวกับเป็นพระพุทธเจ้า บุคคลใดรักษาศีล บำเพ็ญภาวนาเสมอจะเป็นที่ยกย่องไปทั่วทั้งแผ่นดิน บุคคลใดตักบาตรตอนเช้าแล้วไปถวายเพลที่วัดเสมอเทวดาจะชื่นชม ชีวิตไม่ตกต่ำ

บุคคลใดร่วมสร้างพระธาตุ วิหา โบสถ์ ศาลา สระ บ่อน้ำ ถนน สะพาน ปลุกต้นไม้ริมทาง ผลจะมาช่วยค้ำจุน ศาสนาไม่มีอายุสั้นลง พระธรรมกับพระสงฆ์จะไม่วิปริตเหมือนคำพยากรณ์ได้ การบูชาพระรัตนตรัยจะทำให้ชีวิตไม่ตกต่ำ ควรตั้งมั่นรักษาศีล ทำทานเสมอ ตักบาตรแล้วกรวดน้ำ อธิฐานต่อพระแม่ธรณี หากทำบาปไว้ต้องใช้กรรม ไม่ควรดูหมิ่นพระมหากษัตริย์ ควรระลึกถึงพระคุณท่านอยู่เสมอ การที่ท่านมาเกิดเป็นพระมหากษัตริย์ได้เป็นเพราะรักษาศีล ทำบุญมาก เทวดาจึงเชิญให้มาเกิดเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ทรงมีวาจาสิทธิ์ หากเลี้ยงดูใคร่คนนั้นก็มีความรุ่งเรือง เพราะทำเป็นผู้มีบุญมาก การที่พวกเราได้มาเกิดร่วมสมัยเดียวกับท่านเพราะเคยทำบุญร่วมกันมาก่อน หากไม่มีคนดี ๆ อย่างท่านเป็นประมุขบ้านเมืองคงไม่สงบร่มเย็นเช่นนี้ แต่ที่ท่านเก็บภาษีคนละ ๖ บาทต่อปีและยังเก็บภาษีที่ดินอีกเป็นเพราะต้องปฏิบัติตามจารีตที่มีมาแต่โบราณ

จะเห็น ได้ว่าผู้แต่งได้เล่าถึงนิทานเรื่องหนึ่งในสมัยปฐมกับนั้นมนุษย์ยังไม่มีผู้นำ มีคนเกียจคร้านที่เห็นใครทำสวนทำนา ก็อาศัยลักขโมยพืชผลกิน เวลาจับกุมได้ก็พากันทำร้ายร่างกายตามใจต้องการ แต่มีคนเกียจคร้านคนหนึ่งที่มีจิตใจแข็งแรงกระตือรือร้น พากันรวมตัวกันเป็นกลุ่มเข้าปล้นชิง สังคมเกิดความทุกข์ร้อน ต้องผลัดเปลี่ยนกันมาเฝ้าเวรยามตลอด คนฉลาดจึงรวมตัวกันปรึกษาหาผู้นำให้รักษาชีวิตคนทั้งกลุ่ม นี่คือนิทานของคำว่า “เจ้าชีวิต” เมื่อได้เป็นเจ้าชีวิตแล้วท่านก็ไม่ทำไร่นาต่อแต่ก่อสร้างถนนหนทาง ปลุกสร้างบ้านเรือนให้ราษฎร แล้วเริ่มเก็บภาษีข้าว ๑ ส่วนใน ๑๐ ส่วนที่ราษฎรหาได้บ้านเมืองก็สงบร่มเย็นมาโดยตลอด ตอนนั้นทั้งโลกยังพูดภาษาเดียวกันแต่เมื่อภาษาพัฒนาแตกออกเป็นภาษาต่างๆ จึงตั้งราชาดูละชนแต่ละภาษา แต่ราชาองค์ใดที่มีกิเลสก็ทำสงครามแย่งชิงอาณาบริเวณกับอาณาจักรอื่นทำให้แต่ละอาณาจักรต้องฝึกทหารเอาไว้ การที่ต้องฝึกทหารทำให้ต้องจ่ายเงินจำนวนมาก

ชนหลายชาติหลายภาษาเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารกษัตริย์ไทยเพราะท่านเป็นผู้มีบุญมาก บางคนก็เป็นคนดีแต่บางคนก็เป็นคนไม่ดี ทำความเดือดร้อนให้บ้านเมือง กษัตริย์จึงต้องตั้งกองตำรวจพลตระเวนขึ้นตรวจตราด้วยจำนวนกองตำรวจที่ร่วมหมื่นด้วยจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมาก จึงต้องมีการขึ้นภาษีซึ่งราษฎรก็ควรเสียไป เพราะราษฎรอาจต้องใช้สอยพวกเขาามที่ตนเองเดือดร้อน

ชีวิตของชาวไทยทุกคนเป็นของพระมหากษัตริย์ หากบุคคลใดถูกตีฆ่า แ่่งชิงสมบัติท่านก็ให้มีการสอบสวน หากจับคนร้ายได้ก็ต้องให้เสียสินไหมตามโทษ หากบุคคลใดระลึกถึงพรคุณของพระมหากษัตริย์อยู่เสมอชีวิตจะเจริญรุ่งเรือง คิดสิ่งใดสมดังปรารถนา พ่อค้าแม่ค้าควรค้าขายอย่างสุจริต ไม่โกงราคา ไม่โกงตาชั่ง เวลาตักบาตรแล้วควรกรวดน้ำแบ่งบุญกุศลแก่พระมหากษัตริย์ด้วย ครูปาคือผู้สั่งสอน ฉลาดทั้งทางโลกและทางธรรม มีความรู้ด้านใดก็สอนไปตามนั้นคิดแต่จะทำประโยชน์แก่ส่วนรวม หากบุคคลใดปฏิบัติได้ตามนั้นก็สมควรแก่คำว่า “ครู” คำว่า “อาจารย์” มีความหมายเช่นเดียวกับครูปา หากบุคคลใดสอนด้านใดก็ให้เรียกตามนั้นได้แก่ อุปัชฌายจารย์ นิสสัยจารย์ กรรมวาจาจารย์ ปรียัติยาจารย์ พ่อแม่ ก็ถือเป็นปูพพาจารย์ของลูก ควรเคารพอาจารย์ให้มาก ไม่ควรมีเรื่องจิตใจกับอาจารย์ หากบุคคลใดทำ ได้ดังนี้ชีวิตจะรุ่งเรือง เวลาตักบาตรแล้วควรกรวดน้ำแบ่งบุญกุศลแก่ครูปาอาจารย์ด้วย ควรพูดจาไพเราะต่อพ่อแม่ แม่ถ้าปากตั้งแต่ตั้งครรภ์ต้องดกกินอาหารอร่อยที่เป็นของแสลง ต้องอุ้มท้องด้วยความระมัดระวัง ต้องคลอดลูกมาด้วยความเจ็บปวด ต้องทรมานมากตอนที่อยู่ไฟ รับประทานได้แต่เกลือกับข้าวจี พ่อก็ลำบากเช่นกัน ไม่สบายใจตั้งแต่แม่ร้องว่าเจ็บท้องแล้ว กลัวว่าภรรยาจะตายจาก ต้องไปจัดการหาหมอมาทำคลอด ผ่าฟันและทำอาหารแทนแม่ เวลาลูกป่วยไข้พ่อแม่ก็เป็นกังวลไปด้วย ฉะนั้นไม่ควรลืมบุญคุณของพ่อแม่ ควรตอบแทนบุญคุณของท่าน

ควรทำมาหากินด้วยความขยันขันแข็ง หากพ่อแม่เสียชีวิตลงก็ควรจัดงานศพให้ท่านอย่างสมเกียรติ ควรทำมาหากินตามฤดูกาลมีฉะนั้นจะได้พืชผลไม่พอกิน สามภรรยาจะพาลทะเลาะกัน ต้อยขายลูกกิน ต้องไปขโมยของผู้อื่น ชีวิตจะยิ่งตกต่ำลงไปอีก คนยากจนที่ติดสุรา ฝิ่นและการพนันเท่ากับหาแต่ความอัปรีyamใส่ตนเอง สมบัติที่ได้มาจากการขโมยจะสูญสิ้นไปโดยเร็ว อีกทั้งจะหาได้ไม่พอกิน ต้องเป็นหนี้สิน การเป็นขโมยหาเข้าจับได้จะต้องถูกคุมขัง เสียค่าสินไหม อาจต้องขายภรรยาไปชดเชยด้วยซ้ำ สิ่งเหล่านี้เกิดจากการทำตัวเองทั้งนั้น ลูกที่ประพฤติดูไม่มีเช่นนี้เท่ากับฆ่าพ่อแม่ทางอ้อม แต่ลูกที่ดีมีแต่จะทำให้ชีวิตมีความสุข บุคคลใดได้ฟังดังนี้แล้วควรสอนตนเองและลูกหลานให้ถูกจารีตท่วงถื่นอีสาน หากบุคคลใดพบหนังสือเล่มนี้อ่าเสียตายเงิน ควรซื้อมาอ่านไว้ ให้

ลูกหลานฝึกเขียนอ่านกลอนนี้ตั้งแต่เด็กจะได้คิดเป็นนิสัยไปจนโต บุคคลใดอ่านหนังสือเล่มนี้และควร
เก็บไว้ในที่สูง แล้วควรแผ่ส่วนบุญให้ผู้แต่งด้วย